מכיר היודי שהעיד לפניו את הנהרג מי הוא כמו שנראה מתוך דבריו שאמר השי' בעל בשר ופניו שמני' א"כ גם מה שהגיד שעשה א"ע שוטה הוא הי' מי הוא · ולעולם כוונתו להעיד לסברת אלו הפוסקים וכן מה שהגיד הגוי שהרגוהו הפריים ועיניו יצאו לחוץ שהרגוהו במקלות הכל הוא לברר עדותו שיאמינו לו · מ"מ הלשון לא משמע כן כלל · שהרי לא אמר שאלו הגוי הה"ה מכיר היודי איקרב מקרקא אותו · השי' עושה עצמו לשוטה אלא שהפסיק העד בדבריו שאלו ההי"ה מכיר אותו והגיד לי שמועות ממנו משמע שאין זה שייך לשאלה ששאלו על אותו היודי שהיה עושה עצמו לשוטה אלא משמע שהגוי הי' מספר הרבה שמועות ממנו והגיד ליודי שעשה כן לא הי' הי' לומר אותו היודי שאתה יודע שעשה כן וכן משמע מלשון הגוי עצמו שאמר והי' רגיל לעשות עצמו לשוטה ולא אמר שהיה רגיל לעשות עצמו לשוטה משמע שהוא הודיע ליודי שמועה זו וגילהו וכיון דדבריו מרא' כן אין לנו להוציא דבריו ממשמעות כמו שהורונו הרב הגדול מוהר"ם מרוטנבורג ז"ל בתשובת מיימוני וגדולי האחרונים עשו מעשה כדבריו ואע"ג שלפי ההלכה מהרבה אחרונים לא דקדקו בזה כלל · נראה קלא דפשוט המנהג כדברי המקילין וכמ"ש הב"י ז"ל ומ"מ לא הייתי סומך ע"ז כמ"ש בתשובה כבר אחר שמדברי הב"י בש"ע לא משמע כן אך בנדון זה נראה שאין כאן בית מיחוש לד"ה · גם אין לחוש משמת שהיתה מלחמה שהרי העיד שנהרג כשנסעו המחנה לקבוע המחנה במקום אחר לא בשעת מלחמה ולא במקום מלחמה אלא שהעיד שהי' הולך אחרי המחנה והרגוהו הפריים שהרי העיד שלא נהרג מחמת המלחמה כלל והוי כמעיד שנהרג בשעת שלום · ואי משום דלא אמר וקברתיו גם זה אינו כלום כיון שהזכיר שמו והיה מכירו כנודע הכל ואי משום שלא הזכיר שם אביו אלא שמו ושם עירו גם זה אינו כלום משמע בהדיא מדברי כל הפוסקים דאפי' למאן דבעי שם עירו עם שם אביו מ"מ שם עירו בלא שם אביו כמי שהי דוק בב"י בכמה דוכתי ותמלא כן · וכן מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל הביאו הטור · כתב הרמב"ם ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך וכך סימני' אין אומרים באומד הדעת זהו פלוני עד שיעיד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו · אבל אם אמר אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת מחפשין באותו העיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו עכ"ל · הרי מבואר דבשמו ושם עירו סגי שהרי לא הזכיר שם אביו ומוכח כן דאין חוששין שמא לפני כמה שנים יצא א' מעירו ששמו כשמו ועליו הוא מעיד והי' צריך חיפוש מזמן רב אם לא היה בעיר א' שהי' שמו כן וכמ"ש הב"י בתשובתו שצריך חיפוש מזמן רב היכא דמחפשין דמלכתא בסיפא דמחפשין מכלל דרישא לא בעי חיפוש כלל :

ואצ"ל בכ"ד שמעיד שלא הי' בלעבר איש אחר שהי' שמו כן כ"א זה אך לשון הב"ד מגומגם שמעיד העד שהי' הולך מעתה עם בעלי מלחמות אל המחנה והמערכה · וא"כ איך מעיד שלא היה במערכה כ"א זה והלא העד בא עתה מחדש אל המערכה ושמעתי מע"א שהגיד כי פי' הוא בב"ד ולא כן העיד העד אלא שהי' הולך מן המערכה וא"כ הי' צריך לחזור ולשאול העד אם יאמר שהי' הולך ממערכה אל מערכה ובמערכה הראשונה לא הי' כ"א זה ובהליכתו הגיד לו הגוי הנ"ל הנה אתתא שריא בלי ספק ומ"מ א"צ לחזור ולדרוש מפי העד כוונתו בענין הגדת הגוי שמועות ממנו מה שהאמתי וכתבתי למעלה כי אין בודקים עדי נשים וכו' ואין לנו אלא פיו ולשונו וכו' ואח"כ נודע לי כי העד הי' במערכה בתחלה ג"כ עם איקרע"ל הנ"ל ובשעה שנהרג לא הי' שם כי הלך לביתו ואח"כ חזר והלך למערכה הנ"ל עם הבעלי מלחמות דבכן הי' מותרת להנשא ומה שכ"ל ברור כתבתי :

שאלה סו מזה בן מזה חכם עדיף מנביא וחזה עוקר הרים וטוחן זה בזה · ה"ה מחותני האלוף החכם התורני ע"ה יושב בשבת תחכמוני עדיני העצי · ר"ת פ"ה מו"ה זעליג נר"ו :

מאי דבדק לן מכ"ת בענין עגונה אחת אשר היא יושבת תחת שבט ב"ד במכ"ת ונתעגנה מבעלה זה לא יותר מעשרים שנה ועתה מקרוב בא ע"א והגיד בפני אנשים שמת האיש הנ"ל · ומכ"ת התיר האשה בצירוף גאונים אחרים גם אלה ויבמה בב"ד ונשתדכה לאיש ועתה שולח לי כתב כתוב בה בחתימת ד' אנשים איך שמעו מפי עד אחד שהוא חי וקיים והגידו שמו ושם אביו ושם אחיו וקצת סימנים שאינם מבוארים בכתב רק שאנשים הנ"ל כתבו בזה"ל שאמר העד איזה דברים אשר ראוי לו להאמין והם בפה איש אחד שנתן לו סימנים ובזה מכ"ת ליד"ד והסיר חדא דבעגונה כזו ראוי לסמוך על דברי הרמב"ם ז"ל שלא לחוש ללזות שפתים שלא תשאר עגונה כל ימי' ועוד טעמים אחרים אזכרם למטה אי"ה · הנה קבל מכ"ת שלא שאלה לי הב"ד הראשון שעליה סמכתם להתירה כי לענ"ד תלוי בו קלא מן הדין כמו שאכתוב לקמן בעז"ה

תחלה ראיתי לפרש דעת הרמב"ם ז"ל מה לא חשש להביא סוגיא דפ"ב דכתובות דף כ"ב דאמרינן לכתחלה לא תנשא כשב' עדים מכחישי' זא"ז משום דרי"א הסר ממך עקשות פה כו' · ודברי הב"י כבודו במקומו מונח אין מספיקין לי דנהי דאביי מוקי הכי ורבא מוקי לה בגוונא אחרת מכל מקום מנא לי' לרמב"ם להרבות מחלוקת דלמא לענין הדין לא נחלקו כלל דהא בהא לא פליגי ועד כאן לא נחלק רבא אלא דלא בעי לאוקמי' לדר' יוחנן בע"א משום דדוחק הוא · דר"י אומר בהדיא שנים אומרים מת וכמ"ש הרב המגיד ז"ל בהדיא פי"ב מהלכות גירושין וכדקאמר רבא בהדיא לעולם תרי ותרי ר"ל לעולם דברי ר"י קיימים כמו שהם · וא"ל להגיה א"כ שפיר דלא נחלק על דינו של אביי דלא תנשא לכתחלה כי היכא דלא נחלק על שאר הדינים · כשאמר אביי בהאי אוקימתא דאם נישאת לא תצא כדמוכח דבהא מודו כ"ע כדאיתא

פרק בתרא דיבמות דאוקמוה למתני' כדעולא וכן לא נחלק בגירושין דבע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא אלא כמ"ש כל הפוסקים א"כ למה נאמר דבא"א נחלק וכל התלמוד מלא מזה · דאמרינן בכל דוכתא דאע"ג דנחלקו תנאים ואמוראים בהדא מלתא מ"מ בהא מלתא לא"פ · וכבר כתב הגאון מהרי"ק ז"ל דכל פלוגתי דאפשר למעבד לעשות שלום בפלוגתא של מעלה עבדינן וכן פלוגתא דרבא דקאמר לעולם תרי ותרי זה הלשון משמע דגם אוקימתא דאביי אפשר להיות הלכה דלא צריכנן דאל"כ הו"ל למימר אי בע"א אפי' לכתחלה הרי אלא בתרי דוקא איירי אבל לישנא דלעולם משמע דלא צריכנא לאוקימתא דידך דאפשר לפרש אפילו בתרי א"כ גם דברי אביי אמת · אבל מה שנלענ"ד לפרש דברי הרמב"ם דדברים הזקים כראי מוצק ויש לו ראיות ברורות שיתורצו בדבריו כמעט רוב קושיות התוס' שהקשו בכתובות ויבמות כמו שאזכור אח"כ דהרמב"ם ס"ל דסוגיא דכתובות לא איירי כלל כסוגיא דיבמות שהי' מתני' דקתני נישאת לא נישאת ממש אלא שהתירוה להנשא אבל סוגיא דכתובות לא איירי כלל שהתירוה לינשא ואין זכר כלל בסוגיא זו שהתירוה כלל אלא שבאו עדים בע"א ומכחישין זא"ז והרמב"ם ז"ל לטעמי' דפי' בע"א אומר מת וע"א אומר לא מת ולא התירוה לינשא אם נשאת תצא אח"כ נשאת לתעד עצמו כדכתב בהדיא פי"ב מה' גירושין וע"ז קאי סוגי' דכתובות וה"ם בפני זה גרסי' ת"ר ב' אומרים מת וב' אומרי' לא מת פליגי ת"ק ור"מ בן ר' יוסי דת"ק ס"ל תצא ומוקי' בגמרא בניסת לא' מעדי' ואח"כ גרסי' אמר ר' יהודה ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת לא תנשא ואם נישת לא תצא · ב"א נתגרשה וב"א לא נתגרשה לא תנשא ואם נישת תצא ופריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא · פי' אי ס"ל כת"ק אפי' רישא ל"ת ואי כר"מ אפי' רישא תצא · ומשני אביי הרגמא בע"א ר"ל לעולם כר"מ ס"ל דבב' תצא אלא מיירי בע"א כה"ג שמכחישין זא"ז ונישת להעד וס"ל כר"י אפי' בב"א אין דברי העד האומר לא מת כלום במקום העד שאומר מת כיון שהוא ברי הוי לדידי' כאלו התירוה להנשא דוקי' לגבי אחריני' כשבאו קודם שהתירוה ומכחישין זא"ז א"כ כיון שהדבר ספק הבא עלי' באשם תלוי קאי אין ב"ד מתירין אותה אבל לגבי אותו העד שהוא ברי ואין ספק לגבי דידי' הוי כאלו התירוה · שהרי אפי' אם באו קודם שהתירוה אם נישת לדידי' לא תצא · א"כ מותרת היא לו לעולם כמ"ש הרמב"ם והוי עדות שלו כבי תרי ואין דברי' של א' לגבי' ופריך א"ה אפילו לכתחלה כיון דהוי לגבי כמי שהתירוה כבר' ומשני משום דר"א הסר ממך עקשו' פה וגו' שיהי' לזות שפתים שיחשדוהו שהעיד עלי' כדי שישאינה כדאי' פ"ב דיבמות דף ק"ה מת הרגתי' הרגנוהו לא ישא את אשתו · ופרש"י הואיל ועל עדותו הוא נישאת איכא לזות שפתים שמא עיניו נתן בה והעיד שקר עכ"ל · והכי איתא פ' אלו נערות דף ל"ו וכן מוכחא כל הסוגיא דפ"ב דיבמות שסידר התנא כל מילי דאסורי' משום לזות שפתים כגון הכונס על ספקה כי החכם שאסר את האשה העד המעיד על האשה א"כ מבואר הטעם דלא ישאינה משום לזות שפתי' והשתא א"ש ליכא לזות שפתי' שפירושו לעז וחשד ולדברי המפרשי' ז"ל לא ידעינן מאי עקשות פה וחשד איכא הכי אלא שלא יעש' משום פריצות אבל לפי פירוש שני הוי עקשות פה דכתובות ודיבמות שוין בענין א' ממש אבל אם התירוה לינשא הרי לדברי הרמב"ם לינשא אפי' לכתחלה בזה יתרצו רוב קושיות התוס' הא דפריך ביבמות טעמא דנשאת הא · לא נישאת לא תינשא והא אמר עולא כו' ומשני לא נישאת ממש כו' א"כ מבואר דס"ל למקשן דמדעולא מוכח שתנשא אפי' לכתחלה דקאמר הא לא נישאת לא תנשא · הא אמר עולא משמע דמדעולא מוכח דתנשא · והתוס' תירצו דהקושיא הי' הא לא ניסת לא תנשא ואם ניסת תצא · והא אמר עולא כו' וזה ל"צ להרמב"ם והעיקר חסר · ועוד לא תצא מהיתרה הלשון משמע כמו שהיתה מתחלה שהיתה מותרת לכתחלה גם זה תרצו התוס' בדוחק ועוד דקשיא דאי סוגיא דכתובות מיירי בהתירוה להנשא א"כ מאי קמ"ל ר"י מתני' היא דקתני ביבמות ומה שתירצו תוס' דקמ"ל דלכתחלה לא תנשא קשיא להרמב"ם דגם זה מתני' הוא דקתני לקמן עד אומר מת וע"א לא מת ה"ז לא תנשא · ומה שתרצו בתוס' דהא מיירי בבאו בע"א ולא הנשא ואם ניסת תצא זה לא נראה להרמב"ם דעיקר דינא לא קתני דהלא אפי' בדיעבד כדקתני ניסא אעפ"י שנישאת תצא אבל לדברי הרמב"ם ניסא דעובא קמ"ל אפי' בלא התירה להנשא אם ניסת לאותו העד לא תצא דאי ממתני' הי"א דמיירי בהתירוה להנשא דומיא דרישא · ורישא קמ"ל דבדיעבד לא תצא אם התירוה · וכפירוש התוס' דלפ"ג דדקדקתי מלישני' דקאמר מהתירה הראשון משמע דאפילו לכתחלה דהיינו מלישנא דתלמודא דקאי לפי האמת אבל למתניתין לא מוכח מודו דלמא דוקא בדיעבד הרי וסיפא קמ"ל דלכתחלה מיהת אסור אבל בבת אחת אפי' באותו עד אסור אפילו בדיעבד קמ"ל כ"ש דהרי באותו עד וא"כ משנה זו לא זזה ממקומה דבזה אחר זה אפי' לכתחלה וסיפא מיירי בבת אחת כפי התו' ולא תנשא לכתחלה אפי' לאותו עד והא דלא תנן דאם ניסת לא תצא משום דלא פסיקא ליה דלא בכל מקום תצא כ"א לעלמא אבל לאותו עד לא תצא :

ואותה סוגיא דכתובות עצמה ראיה לדברי הרמב"ם כיון דהוא מפרשה בלא התירה כיון דלא הוזכר שם כלום כמ"ש מוכח דבהתירה שריא אפי' לכתחלה מדפריך אי הכי אפי' לכתחלה ומשני משום לזות שפתים פי' באותו עד כמ"ש א"כ היכא דליכא לזות שפתים כגון לעלמא היכא דשריא שריא אפילו לכתחלה א"כ בהיתרוה כיון דשריא אפי' לעלמא והתם ליכא לזות שפתים שרי אפי' לכתחלה :

עלה בידינו דלפי"ז לא השמיט הרמב"ם כלום והביא כל הסוגיא דסוגי' דיבמו' דמשמע דבהיתרוה שריא אפי' לכתחלה הביא בפי' לסוגי' דכתובו' דבלא התירוה אסור לכתחלה לאותו העד כתב נ"כ פי' מהלכות גרושין דבלא היתרוה לא

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לא תנשא אפי' לאותו העד וכן נראה דעת הרי"ף שהשמיט סוגיא דכתובות ופירש הוא לדברי התוספות שזהו עיקר חדושיו דר"י לאשמועינן דלכתחלה לא תנשא משום דר"א אבל לא רוצינו כבר הביאו ק"ש כילד ואלמלא שאיני כדאי הייתי אומר כי בלתי ספק כוונתי דעת הגדולים על נכון שזהו דעתם בלי ספק וסוגיא לפי זה ישרה ונכונה למבין אין בה נפתל ועקש והיה כדאי לסמוך עליהם כיון דאינו אלא משום לזות שפתים ודבריהם מכוונים בראיות ברורות במ"ש מ"מ יען כי הרב הגאון מהרמ"א חש לדעת הרא"ש ותוספ' ז"ל צריך ראייה להתיר אפי' לדעתם ז"ל ועתה נבוא לנידון דידן ותחלה אומר מה שנראה בתי' להתירה מטעם דעד השני לא הכחיש הראשון בב"ד ונכתב בסוף דבריך ואין לנו לבדוק ולחקור שהרי עד הראשון שהעיד בב"ד היה עד מפי עד וא"כ גם אלו העדים ששמעו מפי עד השני הם בפנינו ויכולין אנחנו לשאול אותו בב"ד זה אינו שהרי לא מצינו בשאר עדות שמקבלין עדות עד מפי עד כ"א לעדות אשה דבעגונה הקילו אבל להחמיר לקבל עדות עד מפי עד ולאסור אותה לא יקבל עדותן עכ"ל וכן כתבת בדרך כלל וכל דבריך אינן אלא דברי תימא שא"כ גם עדות עד א' שרואה בעצמו לא נקבל להחמיר דהרי לא מצינו בכל התורה שמקבלין עדות עד א' אלא בעדות אשה משום עגונה אבל לא להחמיר א"כ אם עד אחד מכחיש אין בדבריו כלום אלא מאי אית לך למימר דגם דהקילו חכמים בעדות אשה בעד אחד אם אין עד אחד מכחישו אבל אם עד אחד מכחישו לא הקילו א"כ ה"ה לעד מפי עד לא הקילו כ"א בלא הכחשה אבל אם עדות דומתו מכחישו לא הקילו וכן הדין בכל הפסולים כגון אשה ועבד דלא מהני בכל העדיות כ"א בעדות אשה ואם אשה או עבד מכחישה אסורה כמ"ש כל הפוסקים ה"ה כאן ולקמן אכתוב עוד ראיה על זה:

ואם כוונתך כיון דאין עדים לפנינו אין אנו חייבים לחזור עליהם ולהביאן לב"ד שיכחישו את העד הראשון ונכית לדמות דין זה להא דפ"ב דכתובו' דף כ"ג עדים בצד אסתן ותאסור גם זה לא נראה לי דאם הקילו בשבויה דמבולא כפשה לגבי שבאי יקל באשת איש כדאמרינן פ"ק דקדושין דף י"ב פירשו התוספות התם דהא דפריך בגמרא והא איכא עדים דידעי פירושו שיצא קול שיש עדים וכ"כ פ"ב דכתובות א"כ קל וחומר הדברים ומה התם בחזקת פנויה קיימא ועדים מעידין בפנינו שאין בקדושין שוה פרוטה אפ"ה אסרינן לה כיון שיצא קול שיש עדי' דשוה שו"פ כ"ש אשת איש גמורי' דבחזקת א"א קיימא דניחוש לעדות בקול בעלמא ולענ"ג דהקילו בעגונה אין לנו להוסיף קולות מדעתנו מה שלא מצינו מבואר וקל וחומר שהעדים עצמן שלחו שכתב לידינו ועדיף טפי מקול דלענ"ג דאפשר להחמיר לא הוי כתב עדות דהוי מפי כתבם ולא אתא עדות דכתב זה להכחיש עד הראשון שהעיד כבר דעדיף טפי מכתב דודאי לא הוי עדות הראשון נ"כ בכתב הי' הדבר שכתבנו למעלה דבכל הפסולין לא הקילו אי איכא הכחשה כה"ג ממש אבל הכא כיון שעדות הראשון היה מפיהם והכחשה בכתב פשיטא דלא מהני מידי דהוי א"צ"א שהתירוה על פיו דלא מהני אפי' מאה נשים ושאר פסולים אחר כך ומשמ' קצת לדברי הטור אפי' לכתחלה הרי ולא חיישינן ללזות שפתים מדקתם בזה ולא כתב ולא תנשא משום דלזות שפתים כדכתבתי גבי עד כנגד עד ומיהו בגמרי' לא משמע הכי דהא אמרינן דאי אתא כשר מעיקרא אפי' מאה נשי כפלגא ופלגא דמי ופירש"י כעד כנגד עד משמע שדומה לגמרי והטור סמך על מה שכתב בתחלה מ"מ יש ראיה קצת דעד אחד עדיף מאשה דאם אשה מעידה שמת ונשאת אפי' ממש ובא עד א' כשר תצא כמבואר ברמב"ם ובטור א"כ ע"א עדיף ומשמע לי דאם ע"א אתא בתחלה והתירוה ע"פ דאין חוששין ללזות א"כ כיון דאשה גרוע מע"א דלענ"ג דמדברי התוספות משמע ביבמות דף קי"ח ד"ה אשה אומרת מת דמספקא אם באו בב"א ומכחשת את העד מ"מ באו"ז לשני עניות דעתי ליכא לזות כיון דעד אחד עדיף א"כ ה"ה לכתב דפשיטא דגרע מע"א וצריך לעיין עוד מזה מ"מ בנידון דידן פשיטא דצריכן אני לחקור עליהם כיון דשלחו לנו הכתב ונגבי גבוי למה לנו ועוד מאן לימא דכתב לא חשיב כעד מפי עד דנהי דלא חשיב כעד אחד מפיו אבל כעד מפי עד אפשר דחשיב דלענ"ג דעד מפי עד העיד בפיו וזה בכתב מ"מ כיון דעד הראשון נראה שמעשה העיד בפיו בתרי' אזלינן:

ומ"ש מכ"ח בדרך השני דסברא בפשיטא דאין לנידון זה דמיון להאי דיכא מהאי טעמא דעולא כל מקום שהאמינה ע"א דעלמא להתיר הוי עד אחד כשנים אבל להחמיר אינו אלא כע"א דעלמא א"כ הוי כעד מפי עד אין מקבלין כ"א להתיר אבל להחמיר הוי כשאר עדיות דאין ע"א מפי עד מהני עכ"ל ואינו יודע מה מכ"ח סח דהרי בעצמך כתבת הסתירה על דבריך כמ"ש לעיל דהרי ע"א לא מהני בעלמא ואפ"ה להכחיש מהני להחמיר וא"כ ה"ה עד מפי עד כמ"ש דעד מפי עד להחמיר הוי כעד אחד להחמיר וא"כ כי היכי דעד א' מהני בהכחשה ה"ה עד מפי עד וכ"כ הר"ן ז"ל בתשובו' סי' מ"ז סי' ט' דעד מפי עד כנגד עד מפי עד מהני בהכחש' ואם באו בבת אחת הלא דהוי כעד כנגד עד וא"כ מינה נפקא דבזה אחר זה חיישי' ללזות כיון דהוי כעד כנגד עד (עיין בתשובת מ' אבה"ע סי' י"ז ח"א שהם נדפס עד קודש ד"ה עוד):

אבל מה שנראה לי להתירה בלי שום ספק דנראה מדברי תשובתך בכמה דוכתי שהעד הראשון העיד ששמע מפי עדים הרבה שמת האיש והכחשה הוא להיפך שעדים מעידים ששמעו מפי ע"א וא"כ מבואר שאין בדבריהם ממש דעד ששמעו מפיו הוא א' והעד הראשון שמע מפי רבים וא"כ הוי ליי' חד לגבי תרי כדקי"ל כרי נחמי' דהולכין בפסולין עדות אחר רוב דעות דלכולא עלמא תנשא אפי' לכתחלה אפי' אם בא בבת אחת לענ"ג שהם רבים נגד העד הראשון מ"מ הם אינן יודעים כלום רק מה ששמעו מפי עד א' ואין מכחישי', עדות הראשונים וגם העד עצמו שמעיד מפיו אין מכחישו לא שמעת כלום מן העדים שאין יודע דבר זה וא"כ כיון שעל השמירה אין כאן הכחשה הוא כאומן ששמע מעדים כן וא"כ כיון שאמרו העדים שמת ועד אומר לא מת אינהו מהימני והרי"א לסברא אפי' לא התירוה ולענ"ד שהדברים ברורים מסברא שא"א להכחישה מ"מ זכיתי שאחרי כתבו מצאתי בתשובת הר"ן סי' מ"ז דף מ"ע שכתב וזה לשונו וכל כיוצא בזה הדבר ברור שאין כאן רובי העדות שאם בא עד אחד להעיד ששמע מפי ראובן שהיום מת ובאים עדות ששמע מפי שמעון שהי' אי הדבר ברור הוא דהוי כעד אומר מת ועד אומר לא מת עכ"ל הצריך לענינינו הרי מבואר כמ"ש ופשיט הוא:

לבד כלה זה מצאתי בש"ע א"ע סי' י"ז סעיף מ"א אם שנים מעידין ששמעו מפי א' שמת פלוני ועד א' מעיד ששמע מפי א' שהיה חי הוא מותרת עכ"ל א"כ משמע דכה"ג אזלינן בתר רובא דעולם ודברים אלו לקוחי' מדברי הר"ן בתשובה כמבואר בב"י וא"כ תימא דא"כ דברי הר"ן באותה תשו' עצמה סותרים זה את זה וכד מעיינית בתשו' הר"ן תמצא שכתב זה בעובדא דידי' דשני עדים שמעו כל אחד מאיש אחד שמת ועד השלישי שמע מאחר שחי ע"ז כתב שם סעיף י"ב דאזלינן בתר רוב דעות דהכא מוכח בעובדי' דידי' שהעד הא' שהביא בשאלה העיד ששמע מפלוני שהם שמת ועד המצטרף עמו שמעו שמואל וילאה העיד שהיה בבית איש ששמע משה משולמיכלה וכתב מפיו שמת א"כ מדעד הראשון לא הזכיר את משה ששמע ממנו רק כתב ששמע מפלוני א"כ אחר הוא וכן הביא הב"י עצמו סעיף מ"ב וז"ל כתב הר"ן בתשו' סי' כ"ב אם שנים מעידים ששמעו כ"א מהם מפי אחד שמת פלוני ועד אחד מעיד ששמע מאיש אחר שהוא חי הרי"א עכ"ל הרי מבואר כמ"ש אפי' אם כאמר מפי אחר טעות סיפר הוא וצ"ל אחד מ"מ מלכתב כא' מהם שמע מפי' אחד זה הלשון משמע דכ"א שמע מע"א בפני עצמו דאל"כ ה"ל למימר בקיצור אם שנים מעידין ששמעו מפי אחד ע"כ ברור דע"ש הוא בש"ע וצ"ל ששמעו כא' מפי אחד ודברי הר"ן מוכיחים ע"ז דאל"כ דבריו סותרין והסברא מוכחת דפשיטא מה לנו לעדות המעידים כיון שהם לא ראו כלום אלא מתנבאים מפי אחרים ע"כ מזה ברור דאיתתי' שריא בלא פקפוק:

עוד יש להתירה דעדות השנים לא העידו ע"ש עירו ולא ע"ש עיר אשתו אבל הראשון העיד על שם עירו ועל שם עיר אשתו א"כ שריא מתרי טעמי חדא דבעדות אשה הרבה פוסקים פסקו דאפי' בשמו ושם אביו בעינן שם עירו דוקא אפי' להתיר ק"ו להחמיר דאפשר דלהחמיר כ"ע מודי דבעינן דבר ברור דוקא דדוקא להתיר מקילין דמיקרי דבר ברור דאיתתא גופא דייקא ותנסבא ודאי אם עד המתיר לא הזכיר שם עירו נ"כ אפשר דעד הכחשה כמי לא בעי שם עירו כיון שמעיד ומכחיש עדות כיוצא בו · אבל כאן שעדות המתירה מעיד בפי' על דבר ברור מאן לימא לן שנעשה המכחיש שיהיה עדיף כמוהו כשאין מזכיר שם עירו כיון דלאו ברור הוא אלא דאיתתא מסויא ליה דבר ברור להתיר כמ"ש ואפשר דאפי' לא הזכיר המתיר עירו עדיף מן העד המכחיש דלגבי המתיר מקרי דבר ברור משום דיוקא דאיתתא משא"כ לאיסור דליכא דיוקא לאו ברור הוא וא"כ אין כאן עד כנגד עד · כיון שזה מעיד ברור וזה אין עידותו ברורה וכן נראה דהא פליגי תנאי סוף פרק בתרא דיבמות אי בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה דחד סבר דבודקין דכיון דאיכא איסורי' דא"א כדיני נפשות דמיא וא"כ כהי דפסקינן דלא בעינן דרישה וחקירה היינו להתיר כמ"ש הרמב"ם סוף הלכות גרושין דלא בעינן דרישה וחקירה שלא אמרו חכמים את הדבר הזה להחמיר אלא להקיל משום עגונא עכ"ל וא"כ עד המכחיש דבא לעשותה א"א למיצב עלי' מיתה שכבר אתרע חזקתה דא"א כיון שהתירוה והוא דייקא ומנסבא כמ"ש התוס' בסוגיא דכתובות הנ"ל ד"ה הבא עליה באשם תלוי קאי והוי כעושין אותה כא"א מחדש (פשיטא) דבעי דרישה וחקירה ואם אין מעידין בדבר ברור אין כאן עדות כלל וא"כ אפשר דכ"ע מודי ואפי' אם לא מודו מ"מ כיון דמחלוקת הפוסקים הוא אזלינן בנידון דידן לקולא ובעינן שם עירו כיון דאינו אלא משום לזות שפתים שאינו' אסורה כלל כמ"ש הרא"ש וטוב הוא שלא תנשא ומתקנתא דרבנן שריא · ועוד דבהכחשה פשיטא דבעינן שם עירו דבלא"ה למה כאמר דמכחישין זה את זה כיון דאפשר דאין מכחישין דשם העד הראשון מעיד על איש אחר כיון שאינו מזכיר שם עירו דודאי בין אביי ורבא דפליגי פרק האשה שלום · גבי יצחק ר"ג מודי תרוייהו דלא"א דזהו ודאי האיש בעלה של זו · אלא דרבא סבר כיון שיצא שיצחק ר"ג מקורטבא ושלחו משם על איש שיצא מכאן אמריי' מסתמא זהו הוא ולא חיישינן לאחר משום עיגונא כמ"ש הרא"ש וחילק בין מיתה לגרושין דמיתה כיון דלאי אפשר נעכין אחר ואפשר שמתענן כל ימיה ספק הרי"ף ז"ל לקולא אבל בגט פסק לחומרא כיון דאפשר בגט אחר א"כ מוכח דאפי' לדברי הרא"ש דלא בעי שם עירו אינו ברור שזהו בודאי אלא דלא חיישינן משום עיגונא וכיון דלאו ודאי הוא למה כאמר שמכחישין זא"ז דלמא דברי שניהם אמת דהא קי"ל בגמרא דכל עלדקי דאפשר למיעבד דלא ישא העדים מוכחשין כגון למתלי דטעו בשעות בעיבורא דירחא כמ"ש הר"ן בתשו' סי' ל"ד סעיף ה' דתלינן כל מה שאפשר שלא יהי' מהן רשע א"כ מבואר שאין כאן הכחשה · ולענ"ד שכתן עוד סימן שאחיו משה קאזק לפענ"ד דלא עדיפא הא מילתא ר"ג אחתיי' דרב ביבי שיש כמה סימנים שילא מקורטבא. ואפ"ה פליגי קצת פוסקים ואמרו דשאני התם דשלחו לקורטבא כמ"ש מהר"ן ע"ש סוף קפ"ה וגם הרא"ש לא נהירא ליה דודאי זהו כמ"ש:

ועוד

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

ועוד דהא מעיד שיאכלנה כשבא ע"י הקדירים זה לו פ"ז שהי' ובעד הראשון שהעיד שאמר לו יאכלנה כי בא מעצמו להוברמא מחמת דוחק כל זה מורה שהיה אחר הוא · וכיון דאינו אלא משום לזות שפתים אזלינן לקולא כש"כ פשיטא בלא שום חשש ולית דין צריך בשם והנני מסכים להתירה וביוסד שים אשלי רברבי הגאונים הרי"ף והרמב"ם ז"ל לסמוך עלייהו וראיותיהם ברורות כמ"ש ובצירוף עוד שלשה בעלי הוראה הנני כמנה עמהם ושלום על דייני ישראל הדנין דין אמת לאמתו ודבר בעתו : יושע בן לאדוני אבי מוה' יוסף זלה"ה : (עיין בתשו' ב"ח סי' ע"ד מה שהשיב ע"ז והגאון המחבר ז"ל השיב להב"ח ז"ל ונדפס בשו"ת פני חלק אה"ע סי' ע"ו) :

שאלה סז

מופת הדור והדרו נר ישראל ואורו הלא הוא הגאון המפורסם הנכבד המורה עמוד הימיני עדינו העלני פ"ה ר"מ ור"ג מוהר"ר אברהם שנ"ל כנו יאיר כאור שבעת הימים · ע"ד האשה העגונה זה כמה שנים אשר נתן מכ"ת הנ"ל לידי בהיותינו בק"ק לובלין והנה לרוב טרדות אשר סבוני גם סבבוני מחמת טרדות הלכות הרגל ושאר עסקי צבור לא יתכני השב רוחי ולעיין בה אפי' בקריאה חלושה עד הנה אשר הגיעני כתב מעלתך אמרתי עת לעשות לה' ועת הית כי שמעתא דא' בעי צילותא לעיונא רבתא מ"מ יען כי נכמרו רחמי על העזובה העגונה אשר הוציאה זהב מכיסה לעמוד על דעתי אמרתי ודאי הדבר הזה נחפז מאוד נוסף על זה כי הציר לא רצה להמתין דברי תשובתי כ"א בדוחק אמרתי להודיע דעתי בקצור נראה לסמוך שפיר מהסכמת הכיס שלו שהוא הוותיק כמבואר בגמרא דכיס וארנקי לא חיישינן לשאלה והביא הטור גבי גט סימן קל"ב וא"כ כל שכן לענין מיתה דהתם אפשר בגט אחר וכמ"ש הרא"ש ז"ל וחילק בדבר הרי"ף ז"ל פרק כל הגט דיותר יש להחמיר גבי גט מלגבי מיתה שלא תתעגן כל ימיה · וכמ"ש כבר בתשובה זה לי ימים רבים וחלקתי בדברי הטור דלפי דעתי קי"ל דלא חיישינן לשאלה כדמשמע מדבריו סי' י"ז דכתב אם אינו מובהקים דמשמע אגוף ואכלים דלא כדברי הב"י ז"ל ואע"ג דבסי' קי"ח חיים לשאלה היינו בגט כמ"ש וא"כ גבי כיס דלא חיישינן לשאלה גבי גט כמ"ש כ"ש במיתה ואע"ג דבנדון דידן כיון דע"א מעיד על הוועליק איכא לספוקי במלתא דהא קי"ל דטביעת עין לא מהני כי אם לצורבא מרבנן אפילו במלתא דאסירא לאפוקי ממונ' לחוד כדמוכח פ"ק דב"מ דף י"ח ופרק כל הגט דף כ"ז דרב"ה אירכס לי' גיטא עד לא ידענא אי משום סימנים אמרוה ניהלי כו' אי משום ט"ע ודווקא לצורבא מדרבנן אבל א"ש בעלמא לא וא"כ כיון דע"א מעיד על הוועליק שהוא מכירו ומשמע שהוא בט"ע א"כ לא נסתייך כ"ז דלא מיבעיא לדעת רש"י ז"ל שהביא הר"ן ז"ל בשמו פרק כל הגט דאינש דעלמא לא קים לי' בט"ע ולכן צריך סי' בתפיסה גם הכרת הגט דהכרת הגט לח"ד לא סגי דלא קיים לי' בט"ע וכתב שכן דעת הרמב"ם ז"ל וא"כ אפילו אם הי' מעיד צורבא מדרבנן לא סמכינן עליה דהאידנא אינו מצוי צורבא מרבנן דלא מהני כי אם במלת מילי ושאר דברים השייכים לצורבא מדרבנן וכמ"ש הרב המגיד פ"ג מהל' גירושין ובאמת יש לתמוה שלא הביאו מהרא"י ז"ל בח"מ סי' רס"ב דהא מדברי המגיד משמע דאפי' באבידה אין לנו עתה דין צורבא מדרבנן ומכ"ש לענין ממונא וכמזור לענייננו וא"כ לדברי רש"י והרמב"ם כיון דלית איניש בעלמא בקי בט"ע א"כ אפילו בשני עדים לא סמכינן עלייהו כיון דט"ע שלהם אינו כלום ולא בקיאי בהו מה לי חד מה לי תרי ולפי זה צ"ל הא דמעידים על האשה שמת בעלה לדברי רש"י והרמב"ם ז"ל אם מכירין אותו בט"ע לדוחק לומר לדברי רש"י ז"ל אין מעידי' כ"א בסימנים מובהקים דמהני' לא משמע הכי דקתני אין מעידים אלא על הפרצוף פנים עם החוטם ואעפ"י שיש סימן כו' משמע הא על פרצוף פני' עם החוטם מעידין והיינו ע"כ בט"ע דאי בסימן מובהק אפי' בלא פרצוף פנים עם החוטם מעידין בסימנים גופי' כנודע ואי מיירי בסימ' שאינם מובהקים א"כ תקשי ממ"נ אי סימנים דאורייתא א"כ אפילו בסימנים גופ' נמי כדאית' בגמרא התם דאי סימנים דאורייתא משיאין בסימנים גופ' ואי לאו דאורייתא' אין הסימנים מועילים כלום אלא ע"כ בט"ע מיירי ולגבי גוף ליכא ט"ע כיון דליכא פרצוף פנים וליכא הכרה וכן משמע קרא דמייתי בגמרא הכרת פניהם ענתה בם דמשמע קלא שהוא בט"ע ואין לומר דט"ע דהכרת פנים עדיף טפי וכ"ע בקיאי בה ולא דמי לט"ע דאבידה או גט דצריך הכרה טפי דא"כ מאי מייתי ר"ת ז"ל ראי' בב"מ ובגיטין הנ"ל דגם עם הארץ א"ת לי' ט"ע מהא דאמרינן מסאי צורבא מדרבנן דאזיל לקודשא איתתא לידבר לע"ה באדיה זכו' ומאי ראי' מהם הא ט"ע דהכרת פנים שאני אלא ש"מ דלא ודא אחי' הוא ע"כ נראה דצריך לומר לדעת רש"י והרמב"ם דמיירי במכירין בט"ע ע"י סימני' הפרצוף דוגמת שכתבו התוספות ביבמות דף קט"ו דסימנים מהני ע"ם ט"ע אפילו אי סימנים לאו דאורייתא וכן כתב ר"ת לקמן אהא מתני' דסיכא דהגוף שלם יכול להכירו בט"ע ע"י סימני הגוף כ"ש פרצוף פנים עם החוטם וכן משמע מדברי רש"י ז"ל גבי תפיסה דהכרת ט"ע דגט לחוד לא מהני ועם סימני תפיסה מהני וגבי גוף ס"ל לרש"י דלא מהני אפילו ט"ע עם סימנים דלא כר"ת וא"כ לדברי רש"י ז"ל אם אין כאן בכיס כי אם ט"ע לחוד לא הוי מהני לדעת ר"ת שכתב בב"מ ובגיטין דגם לאינש דעלמא איתנייהו ט"ע וכן כתבו ביבמות מ"מ כתבו דלא מהימן ע"א אפילו באסורין בט"ע דהא קאמר רבב"ח בהדיא ודוקא צורבא מרבנן וכו' וה"א דגבי תפיסה ס"ל לר"ת דהכרת הגט לחודי' סגיא בט"ע היינו כשמלאו הוא בעצמו דנאמן במיגו וכן כ' הרב המגיד פ"ג מה' גירושין בשם הרב מן האחרונים חוץ מן הרמב"ן לחוד ס"ל דאפילו במלאו אחר מהימן ומי יקיל ראשו נגד התוספות והרבה מן האחרונים וכ"כ הרא"ש והמרדכי והר"ן וא"כ בנדון דידן כמלא ואחר דמי דליכא מיגו אלא שמלאתי בב"מ פרק כל הגט שכתב דהא לא מהימן כשמלאו אחר הייכו משום דמשקר משום הפסד שכרו והב"י הביאו בשם הרשב"א בסי' קל"ב דחיישינן דמשקר דלא להוי למרא גיטא הרעומות עליה א"כ בנדון דידן דלא שייך הכי טעמא פשיטא דמהימן אעפ"י שהתוספות והרא"ש והמרדכי לא הזכירו הכי טעמא נראה ברור דאין להרבות מחלוקת בחנם ושמא הייכו כפירושו דהר"ן והרשב"א כמ"ש מהרי"ק דכל עלדקי דאפשר למעביד לאשוות שמחלוקת עבדינן ואגב אורחא יש לתמוה על הר"ן שכתב בפ' גיד הנשה דלמאי דמסקינן התם דט"ע עדיף מסימנים א"כ דוקא גבי אבידה לא מסדרינן בט"ע לעם הארץ אבל גבי בשר שנתעלם מן העין שרי לכ"ע אפילו לעם הארץ דבאיסורין נאמנים כ"ע עכ"ל וא"כ קשיא הא שמעתא דרבב"ח דקאי אאסורא ואפ"ה דוקא צורבא מרבנן מהימן משום דנוגע בדבר וגבי בשר שנתעלם מן העין קאי כמו שמעתא דאתבד ליה גבא דבשרא או קיבורא דתכלתא והא קאי הר"ן דמהימן ואין לך נוגע גדול מזה ואפילו כדסוק לפירוש הר"ן מיירי שמעתא דמהימן לאאכיל הבשר לאחרים לא לעצמו מ"מ הא מייתי הר"ן ראיה מדקאמר איך קופא מותר באשתו משמע דלכ"ע מהימנין עכ"ל הרי דלעצמו נמי נאמן באסורין מדהביא ראי' מקופא באשתו וכן כל אדם בנשותיהן ובל"ד הרי"ף ז"ל שמעתא דרבב"ח וסוגיא דחולין דא"ל דשאני קופא באשתו וכן כל אדם דא"כ אין לדבר סוף ולא מייתי בגמ' ראיה אלא דט"ע עדיף מסימני' דקופא מותר ע"י ט"ע דקלא ובסימנים אפשר דאינו מותר באשתו אבל לדברי הר"ן דמייתי כי היכי דהתם מותר בט"ע מותר גם בבשר שנתעלם מן העין משמע דלעצמו מותר כמו התם דהא מדמי להו אהדדי קשיא ויש ליישב בדוחק ול"ע וא"כ בנדון דידן נראה בעת דיש לסמוך אסימנים המובהקים ואע"ג דלדעת רש"י והרמב"ם לא הוי סמכינן עליה כמ"ש לעיל מ"מ רוב הפוסקים חולקים עליהם וכן פסק הש"ע בסימן קל"ב בא"ע דכשמלא הוא עצמו נאמן בהכרת הגוף ולא חילק בין צורבא מרבנן לאחריני אלא כדעת רש"י והרמב"ם :

ועל דבר הסימני' ש"ס עדותן שסתומים מאוד לעדות כמו אכן לא נראה לסמוך עליו דהוא לא העיד על הבגדים כ"א על הכיס שהי' לו כמו בגלא ונפיחת הכיס לא מבעיא דלפי דעתי אינו סימן מובהק כלל דמצוי בהרבי' בני אדם חולי זה והוא חולי השבור אלא דבנידון דידן איכא למיחש הרבה לסימן כזה שעשוי להשתנות מחמת המים שנכנסו בו ונפח הכיס כמו שדרך לנפוח כל הגוף כדאמרינן אי אשתהי מתפח תפח ואע"ג דמקצתן לא נפח אין זה כלום וכי ס"ד דמתפח תפח פירושו דוקא הכל וברור הוא דאף אם מקצת הפנים תפח ומקצתו לא תפח לא סמכינן להעיד עליו דאפשר דחום היבשה שלטה במקום אחד ביותר וכמה גוונים דאיכא למתלי ואפי' כפרש דברי העד דבמקום שהי' קטן הי' ביותר מ"מ אין לסמוך על זה כיון דלא תפח כמ"ש אפשר דלאחר מיתה נלמק כל הגוף כמו שהוא בלתי ספק דכל האברים מתמעטים אלא דבמקום אחד דשלט החום תפח ביותר ושאר המקום לא שלט החום ונשאר כמו מתייבש דזה העד לא הזכיר כלל גדלות וקטנות דבילה כ"א דכיס וא"כ מלאתי שמכ"ת הרגיש בזה והוכיח ממה שאמר העד דהשכי' היתה קטנה במאוד וכו' ולפי דעתי אין מזה ראיה כלל מקטנות אפילו דבילה כמ"ש ואנ"ל דאין ראית מכ"ת ראיה מה שהביא מטור ח"מ דיש לנו להשוות דברי העדים דהתם ר"ל שלא יהי' מוכחשים והכא אין כאן הכחשה דהקטנו' היתה מחמת המיתה כמ"ש אע"ג דבחייו היתה הבילה גדולה כשאר בני אדם ואנ"ל יש לפרש דבריו דר"ל שהיתה גדול מחברתו והיתה כמו בשאר בני אדם ואין להאריך ועל דברי העדות של כמר אהרן שכתב שהגידה אשתו שבילה אחת היתה גדולה מאחת קצת ועיד אמרי שיש לו שומא אחורי שכתף והגיד העד וז"ל בלשון אשכנז (איך האב דאש גיזיכן כדברי') דברי' סתומים ג"כ אם כוונתו שכל דבריה מלא הן בענין הבלים הן השומא או על השומא לחוד קאי כדמשמע קצת לשניה איך האב דאש גזוכו ולפי דברי מכ"ת נראה' פשיטא שסקר העד דקאי גם על הבלים וא"כ לפע"ד סימן מובהק הוא אפילו בילה אחת גדולה מחברתה וכ"ש לפי מה שהוכחתי מדברי מהרל"ך ז"ל והבאתי ראיות לדבריו דאע"ג דסי' אי לאו דאורייתא שני סימנים בגוף הוי סימן מובהק דטעם דסימן מובהק היא מפני שאינו תלוי בגוף אחד ובאותו מקום וזו סברא שריר' וחזקי' וכ"ש בהצטרף לזה דעת מהרי"ק ז"ל בהודאות הרבה דאע"ג דכתבתי בתשובתי הראשונה דאין לסמוך עליה לחוד מ"מ הוא כעשה סניף לאחרים בכן אמרתי הנני מסכים לעשות סניף למכ"ת להסכים בהתירה ומ"מ יראה הוד מעלתך להביא על החתום עוד קצת מחכמי הדור למען במנין שיבא מכשורי' ושלום על דייני ישראל :

שאלה סח

איש אחד ושמו חיים מק"ק כראל העידו עליו שנהרג בשעת המהומה והגזירה של סקאוקין ימ"ש · מה דינה של אשתו אם מותרת לינשא וזהו טופס הב"ד שנגבו לצורך התירה :

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא היקר הר"ר מאיר בר דוד שהי' ש"ץ בק"ק לאמווילא והגיד בתורת עדות ובעונש אם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בלשון אשכנז ב"ה אונז לו לאמווילא איז געוועזין איין יהודי האט גיהייסן חיים כאראל האב איך גיהאט גיפרעגט ווער דער יהודי איזט האזינלייט גזאגט ער הייסט חיים כאראל פר האלדילט מיט גלאז בכן איז ער געוועזין גיפאלין אין דיא הוט ב' פרסאות מלאמווילא איין האט עטליכע וואכין גיוואשט איין דיא הוט שאר דיא גזירה אין דא דיא גזירה איז געוועזין זייכן פיל יהודים בעוה"ר נהרג גיווארין דא איז גיקומן כאך דיא גזירה כמר פייבש שותפו של כמר חיים הנ"ל אין האט גיזאגט דז דר זעלבן חיים כאראל איזט נהרג גיווארין דא האט מען איהם גיזיכט אין האט איהם כיט קענין גיפינן ואח"כ דא דער שמי"א איז אס גגאנגין האבין אונזרי בעלי בתים איין באט גיטאן פר דיא גוים וועלכר

וועלס

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

זוגלס גיפינדן אין סורג אין יסורי פון דיא המוני גזירה הנ"ל דא וועלין זיא איין שאלה געבין דען עס זיין פיל יסורים נהרג גיוואָרין אזו שאבין דיא גוים גיפונדן הרוגים דא האט מן זיא גיבראכט לק"ק לאמשטרדא דא האבין זיא דיא בעלי בתים דער קענט אין האבין דער קענט דאס איינר לוויטין דיא הרוגים איז גיוועזין חיים נאראל הנ"ל איז שבת הגדול שלי"ח האט מען דעם חיים נאראל גיבראכט וביום א' נאך שבת הגדול הנ"ל האט מען איס לו קבורה גיבראכט און איך ר' מאיר הנ"ל בין בי"א דר קבורה גיוועזין אז מן אין האט פר גראבן :

שוב העיד היקר כמר אהרן בר יהודא מק"ק לאמשטרדא בעונש הנ"ל · ח"ל בלי"א אוס שבת הגדול הנ"ל לעת מנחה האט מען גיהאט גיבראכט מק"ק לאמשטרדא איין הרוג ער איז גיבונדן געוועזין דא האבן אין דיא לייט דר קענט האבין גיזאגט דאס איז גיוועזין דר דא האט מיט גלאז גיהאנדלט פר האט גיהייסן חיים נאראל · אזו האט מן אין ביום א' הנ"ל לו קבורה גיבראכט אדר איך אהרן הנ"ל האב איהן אלליין ניט געזעהין ווייערט לייט אין קהל האבין איס גיזעהין האבין גיזאגט עכ"ל : כ"ז הוגבה כדת וכהלכה עפ"י פקודת רבנים ומנהיגים שלנו פה ק"ק ניזין ביום ט"ו סיון שלי"ח לפ"ק :

נאום נחום בן א"א אליעזר ז"ל איש סווירש :
נאום יצחק בלא"א אליעזר ז"ל פקשיר :
נאום יצחק זעליג בלי"א מוהר"ר אליעזר ליפמאן ז"ל היילפרין ·

במותב תלתא כ"ח דיכא כחדא הווינא ואתא לקדמנא היקר כמר יהודא ליב בר' דוד מק"ק לוויק והגיד בתורת עדות ובעונש אלי"ט ח"ל בלי"א איך האב גיקענט דען חיים דער דא האט געפלעגין לו האנדלין מיט גלאז אזו דא דיא גזירה איז גיוועזין בין איך בלותו פעס גיוועזין בק"ק לאמשטרדא דא זיין בעוה"ר נהרג גוואָרדן חמשים נפשות מישראל דא האט מען זיא לו קבורה גיבראכט אבר י"ב נפשות זענין אם ניגאנגין ואח"כ דער דא שבויא איז אם גאנגין אין דיא וואסער איז אפין גיוועזין דא האט מען גיפונדן איין הרוג אין וואסיר איז גיבונדן גיוועזין דיא הענד אין דיא פיס · אוב דר שלאז אזו האבין עטליכע לייט גימיינט אברהם שאפיר איז עס ווייל ער איז גרוים גיוועזין אבר איך האב אין דר קענט דאס דאס איזט דר חיים גיוועזין הנ"ל אויך איך ליב הנ"ל האב אין פון דען וואגן אראב גינומין וביום א' אחר שבת הגדול שלי"ח האט מן איהם לו קבורה גיבראכט ואח"כ נאך ג' ימים לקבורתו האט מען גיבראכט דען אברהם שאפי' הנ"ל איז אויך נהרג גיוועזין:

שוב העיד הקצין כמר אלכסנדר בן הח"ר יעקב מק"ק לאסוו יבלא איך בין בשעת הגזירה גילאפין עם אשתי אין דיא היט ביום ו' בהשכמה קודם ערב שבת שלי"ח דא האב איך דא דער וויסט את כמר חיים נאראל הנ"ל בכן האט דער היימיק לו אונס גירעט ניט זוימט אייך · דען עס איז מסוכן פר אייך איך וויל אייך פירן אין דיין שוואגירס שאסיקה · אזו בין איך גאנגין אין דיא שאסיקים אין דער חיים הנ"ל איז אוידמיט אונז גיגנגן דא האט דר חיים אן גיהאט איין קורטא איבי' איינקארט אין איין לאנגי ביקש דא איז דער חיים הנ"ל גיגנגן מיט דעם הוטכיק לו ריק אין דר היט אין איך בין גבליבן עם אשתי אין דר פסיקא דא איז דר נאך אבר קומין לו מיר אין דיא פסיקה דער הוטכיק מיט דעם חיים להבדיל אין האט גירעט לו מיר אוס דעס גאט מכה אייך עוויק לופט וואס אייך דיא אויגן טראגין דא בין איך גילאפין אין איין אנדרע פאסיקה אכיין אין דר חיים הנ"ל איז אבר לוריק גיגנגמיט דעם הוטכיק דער נאך זיי קומין אבר מיר ריקים אין דיא פאסיקה דא האט איין ריק אן גיהאט דיא קורטה של כמר חיים הנ"ל אין דען קאהרט אין דיא ביקש דא האב איך היכף דר קענט אין האב גירעט דאז איז דען יהודי הנ"ל דא האבין דיא רקים מסיב גיוועזין מיר האבן גיהרגת אין האבן אין גיוואָרפין אין וואסיר דא האט ער אהרם גילעבט דז ער האט כמה פעמים קען אהר גישלאגין מיט דען קאפ לו אייז מיר שאבין אין מיט רהאעיכם אין וואסיר גישטוכין בין דאז ער איז טוט געוועזין ער איז זייער שטארק געוועזין פר האט אונז שיעור גיהרגת דא האבין דיא רקים אללם גיזאגט פר מיר ואח"כ עטליכי וואכין דר נאך דהיינו בשבת הגדול שלי"ח לפ"ק האט מן אין גיבראכט לק"ק לאמשטרדא מוטער שייט מאן האט איהם גיפונדן אין וואסער דא האבין מיר אין דר קענט דאז דאז איז דר חיים נאראל הנ"ל · אין איך האב גיהאלפין אין איס אראפ לו הייבין פון וואגין אין האב אין לו גידעקט וביום א' אחר שבת הגדול הנ"ל האט מען אין לו קבורה גבראכט עכ"ל כל הנ"ל הוגבה כדת וכהלכה עפ"י פקודת רבנים שלנו יום ג' י"ט סיון שלי"ח לפ"ק פה ק"ק ניזין :

נאום נחום בן א"א אליעזר ז"ל איש סווירז ·
נאום יצחק בן לא"א אליעזר ז"ל פקשיר ·
נאום יצחק זעליג בלי"א מוה' אליעזר ליפמן האלפערן ·

תשובה לכאורה קשה מאוד להתירה כי יש לפקפק בכ"א מן העדיות כמ"ש בע"ה מיהו כד מעיינת בה נראה להתירה בלי ספק על העדות של כהר"ר מאיר הנ"ל ומ"מ גם שאר עדיות יהי' סניף קצת להתירה שמה שהעיד הנ"ל שבא לעירו איש אחד ושאל לאנשים מי הוא ואמרו לו חיים נאראל נושא ונותן עם זכוכית ואח"כ הלך למקום שעושין הזכוכית ובתוך כך היתה הגזירה ואח"כ בא שותפו ואמר כי זה החיים נאראל נהרג נראה להתיר על העדות זה ולעניין שיש לפקפק דכידן דידן הוא דומה לשעת מלחמה דלאו מלחמה לאו דוקא אלא ה"ה כל רעש ומהומה אשר מסתמא מתים אנשים הרבה כגון דבר ורעב ושלוח נחשים ומפולת כ"ש כידן דידן דמיא ממש למלחמה שנלחמו שונאי ישראל עם ישראל והיתה שעת מהומה ונגזרה שגזרו הרשעים להרוג כל יהודי שימצאו וק"ל דע"א במלחמה צ"ל וקברתיו כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו כל האחרונים שיש לחוש לדבריהם ואע"ג דהעד לא הזכיר שנהרג במלחמה אלא נהרג סתם ואיכא למימר שמא לא נהרג ע"י הרשעים כלל אלא שמא יש אחר נהרג ולא במלחמה מ"מ כבר כתב רש"י ז"ל ר"פ פרק האשה שלום דגבי אשה אם יש מלחמה בעולם אפי' אם אמרה מת סתם מסתמא מת במלחמה קאמרה וא"כ ה"ה בע"א כיון דלדעת הגאונים הנ"ל בע"א אם לא אמר וקברתיו חיישינן לדלמא א"כ כל מה דחיישינן גבי אשתו חיישינן נמי בע"א וכמו שהאריך הרי"ב (?) ז"ל בתשובה והביאו הב"י גבי ע"א במלחמה וכתב דבדבר חיישינן גם לע"א בדלמא כמו גבי אשה דכל היכא דאיכא למיחש לדלמא חיישינן גם בע"א לדעת הרי"ף והרמב"ם ע"ש וא"כ מת סתם כיון דגבי אשה היכא דאיכא מלחמה אמרינן דאמרה בדלמא וכוונתו מת במלחמה וה"ה בע"א ולא מחלקינן בין ע"א לאשה אלא היכא דודאי לא אמר בדלמא כגון אם אמר וקברתיו וכ"ש בנידן דידן דאיכא למיחש טפי דבמלחמה קאמר דהא בעת השבו כ"ש בנהרג מ"מ יש לחלק דהיינו אם ידענו שהי' במלחמה שאז והאשה או העד ג"כ לא המלחמה ואמרו מת אז אמרינן מת מסתמא במלחמה קאמרו ואפי' אי לא ידעינן משום מלחמה אלא שם שמזיקו מלחמה בעולם ואמרו שהיה במלחמה ומת איבעיא לן בגמרא ולא איפשיטא וכתבו הפוסקים לחומרא אבל בנידן דידן שאין העד מעיד שהיה במלחמה כלל דשמא לא נתפשטה המלחמה עד מקום הנהרג שהיה בסוכת הזגגין דשמא לא הגיעו הרשעים לשם כלל ואפי' נודע לנו שהגיעו לסוכה מ"מ שמא הנהרג בשעת המלחמה ברח מן הסוכה למקום אחר שלא הגיעו לשם כיון דלא ידעינן מקומו איה והנה היה בשעת הגזירה ושמא היה במקום שאין סכנה כלל · ובלאו ספק נשארו הרבה מקומות ויערות שלא היה שם או מגלרים שהרי נמלטו הרבה מישראל שישבו סביבות המלחמה שלא הגיעו הרשעים למקומם והרבה נסו ונמלטו על נפשם למקומות שלא הי' בהם סכנה טרם הגיעם זה בכה וזה בכה ושמא גם הי"ל כא' מהם ולא היה במקום המלחמה כלל ועי"כ לא קאמרינן בגמרא אלא שיש במלחמה ממש ומדברי הרמב"ם נראה מבואר דהוא צריכה ג"כ שתראה המלחמה אבל אם ישבה בביתה אע"ג שבעלה הלך למלחמה לא תלתה בדלמא כמ"ש הרמב"ם ז"ל וז"ל היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת ואפי' שיש שלום בינו לבינה הסמוך דעתה על דברים שבידן למיתה כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהי' בענה (?) נאמלען (?) שהרי היא אומרת מאשר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללם הרי נראה מדבריו דלא תליא בדלמא אלא אם יש לה אמתלא במה לתלות כגון שהיתה גם היא סמוך למלחמה ממש וראתה שנהרגו כו' · אבל אי ידעינן שלא ראתה כלום לא אמרי' דמסברת הלב אמרה בדלמא וכן דבר ומפולת ושלוח נחשים הכל איירי שהיתה הוא ובעלה בעיר שבה הדבר והמפולת והיא ברחה משם והניחתו במקום סכנה וכדאמרינן גבי רעב שפיר עבדי' דשוגת נפשך כו' והכי משמע משמעתא ס"ד בכל הכי דאיקטל הוא פלים (?) אח"ל כיון דשלום בינו לבינה נטרי עד דחזי' זמני' דמתו לי' בגורי' כו' הרי מבואר שהוא סמוכה למלחמה ורואה רק שבורחת מחמת אימה מדקאמר אח"ל דנטרי כו' ומאי נטרי שייך כאן והלא אפילו רחוקי' לגמרי היא תולה מסברת הלב בדלמא אלא ש"מ דלא אמרינן דמסברא אלא שיש לה אמתלא שרואה הרוגים נופלים ובורחת ואיכא ממתנת ולכן קאמר אח"ל דנטרי' וכו' וכ"ש בסוף ד"ה זמני' דמתו לי' והוא ירא לעמוד שזורקים חיצים ואין מתכוונים על מי ליפול הרי מבואר שהיא סמוכה למלחמה ממש וכל איכך דמייתי' בגמרא נפלו עלינו וליסטים עיסכו עלינו בית כו' וכן בנידן דידן אלו העיד שהיה הוא והנהרג במקום פלוני שהגיעו לשם הרשעים והוא ברח והניח הנהרג בסכנה אז תלינן בדלמא אבל אם הכר הלא מהכי תרתי מילי כגון דלא ידעינן שהיה באותו העיר וכן הוא איכה אומרת שהיה הוא באותו העיר ואפילו ידעינן שהיה באותו הגליל אין ספק דאם אמרה מת סתם דנאמנת וכי תעלה על דעתך שאם יש מלחמה או דבר בשום מקום ובא העד והעיד פלוני מת תלינן דבמלחמ' או בדבר קאמר זו איכה תורה דלמה יגרע העדות להוציאו מחזקת השמת (?) אחרי כי לא חזינן ריעותא בדברי' וכן כתב המרדכי ז"ל ביבמות וז"ל כל מה שאמרנו שאין נאמן כגון שהי' הולך לשלחם להרוג או ליהרג והי' בתוך המלחמה אבל אם הלך סמוך למערכי המלחמה לקנות לא אמרינן בדלמא שהרי כיסוג הי' ועוד לא אמרינן מת או נהרג במלחמה אלא א"כ נהרג או מת במלחמה ואם מת או נהרג ברחוק מקום שלא היתה המלחמה הוי כמת על מטתו ע"כ וכ"ל דאין לפרש דבריו האחרונים שהיא אומרת שמת במלחמה או ברחוק מקום שהרי כיון דרש"י מוכיחו דאין פירוש המשנה שאמרי' מת במלחמה אלא אם מת סתם ודבריו מוכרחים בגמרא וא"כ מה שייך לחלק בין שמת במקום המלחמה או רחוק ממנו והרי היא אומרת סתם מת ולא ידעינן אם במלחמה קאמרה או ברחוק קאמרה או על מטתו ותלינן מסתמא במלחמה קאמרה וגם נראה דאוכח מדבריו דגם הוא ס"ל הכי דאי' סלקא אדעתך דלא אמרינן דלא מהימני אלא היכי דאמרה מת במלחמה א"כ למה אמר דאם מת רחוק מן המלחמה נאמנת הא אפילו אם אמרה מת סתם אמרינן דכוונתה מיתה ולא הריגה אע"ג דאיכא למימר דכוונתה שמת במלחמה אא"כ אמרה במלחמה דאז כוונתה הריגה כ"ש היכא שאמרה בפירש שמת רחוק מן המלחמה למה נפרש שנהרג אלא ש"מ דגם הוא ס"ל דמת סתם הוי כאומרת מת במלחמה וא"כ איך אמר הא דמת סתם לא מהכי דוקא שמת במלחמה והרי הוא איכה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

היכא אומרת שמת במלחמה וגם אכן לא ידעינן היכן מת אלא ע"כ הי"ט דלא אמרינן מת במלחמה אלא א"כ אם אירע הדבר במלחמה ומיירי שהמרדכי שהיא אומרת סתם וקמ"ל דוקא דידעינן שהיה במקום המלחמה היה לחוש במלחמה אבל אם לא היה כ"א רחוק משם לא חיישינן דאמרה מת במלחמה וכמו שכתב הוא עצמו תחלה אלא שבא לחזק דבריו בטעם אחר שבתחלה כתב הטעם שכן מנהג ועוד דלא חיישינן אלא אם היה במלחמה ולא ברחוק מקום וסמוך למערכי מלחמה הוי כמי רחוק מקום ולא נראה לפרש דבריו דאין הכי כמי אם אמרה סתם אפילו אי ידעינן שלא היה במקום המלחמה מ"מ כיון שלא היה רחוק כ"כ מהמלחמה חיישינן במלחמה ואע"ג דסמוך למערכי מלחמה לא חיישינן בדלמא שאני התם שכן מנהג כו' שאין מקפידי' על אלו אנשים ההולכים עם אנשי מלחמה לקנות שלל כמ"ש שם אבל שאר רחוק מקום אמרינן דאמרה בדדמי שמא כשפשטה המלחמה עד מקום שהיה שם וע"ש המרדכי אבל אם מת ברחוק מקום פי' שאמרה בפירוש שמת בריחוק מקום ורישא שנקט שמת במלחמה אין פירושו שאמרה כן אלא אפילו סתם אלא שיש לתלות במלחמה וסיפא פירושו שאמרה דזה דוחק בעיני לפרש דברי הפוסק כן · גם לע"ד מילתא דפשיטא היא אם אמרה בפירוש שמת ברחוק מקום הייכו מת על מטתו ממש כיון שמבארת דבריה שלא מת במלחמה אלא רחוק ממנו ועוד דלישנא דועוד משמע שהוא טעם אחר לענין הראשון ולפירוש זה אין ענינו לדין הראשון כלל דשאני הכא דאמרה בפי' כן ע"כ נראה כמ"ש שכוונתו אם הי' במקום המלחמה או רחוק ממנה ולכן לא נקט המרדכי שאמרה מת ברחוק מקום דהוי משמע שהיא מעידה כן אלא נקט אבל אם מת ברחוק מקום משמע שהמעשה אירע ברחוק מקום ובד"מ הביא נוסחת המרדכי ז"ל דגם ברישא לא נקט שאמרה אלא דוקא אם נהרג במלחמה ולנוסחתינו דנקיט ברישא ובסיפא הכא פשיטא דדוחק הוא לומר דרישא לאו דוקא וסיפא דלא נקיט יהיה פירושה אמרה :

וכן הירושלמי שהבי' הרא"ש ז"ל ראי' ממנו מבואר כמ"ש שכתב וז"ל הירושלמי מה בין שלום בעולם למלחמה בעולם סברה שמת ולא מת פי' אמרה בדדמי ע"כ שהיתה המלחמה בצפון ובאת מן הצפון לדרום וכו' עכ"ל הרי מבואר דהאי קאי שהיתה במקום המלחמה וא"כ בנידן דידן שלא הזכיר העד המלחמה א"כ למה נוליה דברי העד משטן ואותו מחזקת כשרות ולומר שאומר בדדמי כיון שאין ידוע לנו שהיה במקום הפירוש והגזירה ואעפ"י שמעדותו של כ"ע אלכסנדר משמע שהיה הנהרג בסוכה בשעת הסכנה מ"מ הוא מעיד שחזר מאהו ומי יודע אנה הלך ואע"ג דאיכא למידק מדברי המרדכי דמשמע דוקא שמת בודאי ברחוק מקום דידעינן דהיה ברחוק מקום הא אי לא ידעינן אם היה במלחמה או ברחוק לא שרינן הא איכא למידק מרישא איפכא דוקא שהיה ודאי במקו' המלחמה הא ספק שריא ופשיטא דמוקמינן לעדים בחזקת כשרות לומר שלא משקרי ואמרי' דדייקי שפיר וכמו שאכתוב לקמן בס"ד והדעת מוכרעת דלמה נתלה באומדנא א"כ מכל נגרוע כל עדות שבעולם ונאמר כי היה כך וכך ומחמת זה העיד ואין צריך לומר לדברי הרמב"ם דמשמע מדבריו דלא אמרה בדדמי אלא אם יש לה אמתלא טובה לתלות בה כגון בדברים שרוצה למיתה אבל מסברת הלב לא תלי' בדדמי וכן משמע פשטא דתלמודי' ·

ולישנא דר' כמ"ש ולישנא דשאר פוסקים א"כ אפילו ידעינן שהיה הנהרג במקום סכנה מ"מ כיון דלא ידעינן שהיה העד עמו שריא ואדרבא מעדותו של כמר אלכסנדר משמע שנגזלו לסוכה עם אשתו לא עלה שום יהודי כי אם את כמר חיים ולא הזכיר שותפו המעיד א"כ למה יתלה בדדמי כיון שלא ראה כלום וא"כ כ"ש בנדון דידן דלא ידעינן תבוייסו שריא כיון שהיא אומר סתם נהרג לא דייקינן בתריה ואמרינן וודאי שפיר עמד על הדבר וראה אותו אחר הגזירה שהיה נהרג ודאי כמ"ש בת"ה סי' כ"ע וז"ל וא"ת כיון שהם הגוי לשונות שהן כלולות המיתה לית לן למידק בתריה באיזה ענין ידע מיתתו אלא אית לן למימר הראה שהטביעוהו וכבשו עליו המים עד שיצא נשמתו וכו' והביא ראיה מתשובת מהר"ם ז"ל דאפי' אם מעיד הגוי אחר ג' ימים כיון שמעיד בסתם שנהרג אמרי' שידע ודאי שנהרג כגון שראהו תוך ג' ימים והכירו או שהיה עם הורגיו אלמא אזלינן בתר סתם ולא דייקינן אבתריה אלא תלינן דוודאי ידע באיזה ענין ומאורע עכ"ל וא"כ מה התם דלא הם הגוי מיתה בפירוש אלא לשונות כלולות המיתה תלינן דידע ודאי ק"ו דהכא דאמר בפי' שנהרג וע"כ לא סמך התה"ד התם ע"ז מפני שקיים הגוי דבריו שמה שאמר עלוי לשון מיתה היינו הטביעה ובטביעה רגילי אינשי כי חזי ליה טובע בנהר גדול קורהו עליו שם מיתה אבל כשמסיח סתם שנהרג אינו מקיח בדבר דרגילי עלמא למימר בזו בדדמי כמ"ש הכל בהדיא גם מתשובת מהר"ם איכא ק"ו לנידן דידן דמה התם שמעיד לאחר ג' ימים איכא למימר כאן נמצא כאן היה אפי' הכי אמרינן כיון שאומר סתם נהרג עמד על הדבר תוך ג' ימים קל וחומר הכא דלא חזינן שום ריעותא למה נגרע עדותו וזה ברור אלא בלי שום ספק וביותר בזה מחלק הרא"ש במים שאין להם סוף בין אנשים שראו הטביעה אמרי בדדמי אבל האנשים שלא ראו הטביעה כאומרים בלא סימנים רק בטביעת עין לומר אלו הם הנטבעים אלמא אע"ג דהנטבעים נפלו ודאי למים אפ"ה כיון שאין העדים יודעים מהטביעה לא אמרי בדדמי וגם לא חיישינן שמא שמעו מהטביעה אע"ג שבאמת היתה הטביעה אלא לא חיישינן לכך אא"כ ראו וה"ה במלחמה דהא מ"ה אמרינן בגמרא דכמלחמה דמי וכמו שהוכחתי מלשון הרמב"ם ג"כ דאם היא אינה רואה המלחמה אע"ג דהוי במלחמה אינה תולה בדדמי ולא אמרינן דשמעה וכ"ש כאן דאינו ודאי כלל אם הי' במקום סכנה ומעיד סתם נהרג מותרת כיון דלא ידעינן שהי' העד עמו ותלה שהיה בסכנה כמ"ש ולקמן אכתוב עוד הי"ט דלדעתי אפילו אם היו אומר בפירוש דנהרג בגזירה מותרת ולא דמי לנידן דת"ה דכתב כיון שהגוי קיים דמיתה שהזכיר היא הטביעה ובטבועי רגילי אינשי כו' כמו שהעתקתי לעיל דהתם הי' הגוי אלא הטביעה כנזכר שם וכיון שראה שנפל לנהר קרא עליו שם מיתה אבל הכא דאין נזכר בדברי העד שהיה שלל הסכנה אמרינן כיון שאומר נהרג אע"ג דמסיים שנהרג בגזירה אמרינן ודאי ראה אחר הגזירה שנהרג ודאי מ"מ כיון דמסברת הלב נותן קצת שהיה שותפו עמו וכו' לסמוך אם אפשר בלא עיגא לבטל את היו אבל אם קמה הדבר אפילו קצת נראה להתירה בלי ספק ומ"מ לא הייתי סומך על דעתי זאת שכתבתי אפילו אם העיד בפירוש שנהרג בגזירה דמותרת עד שאמצא ראיה ברורה די"ל כיון שמעיד שנהרג בגזירה מסתמא היה עמו ואע"ג דלשון הרמב"ם הוא אמר העד ראיתי שמת במלחמה משמע דוקא שמעיד ראיתי אבל אם אומר סתם שנהרג במלחמה לא חיישינן לדלמא מ"מ לא הייתי סומך ע"ז לעשות מעשה ומ"מ בנידן דידן שלא הזכיר הגזירה כלל מותרת ואין לחוש דלמא כיון שהיו מקרים הרבה נפשות שקבר כ' נפשות וי"ב מהם כנזכר בעדותו של כ"ע יודא ליב מק"ק לוילק וכן נראה מעדותו של הש"ך שהיהודים ספקו מעות לגוים להבי' נפשות הרוגים שימלאו משמי' שהיו מקרים הרבה ומחמתם יצא הקול שנהרגו בגזירה וא"כ י"ל שמחמת זה העיד העד כמ"ש בת"ה בענין הטביעה קראו מיתה אעפ"י שלא הזכיר הטביעה וא"כ ה"ה הכא שהרי מהרמא"י ז"ל כתב דכל כיוצא לזה הוי כמי דיכא הכי דזה אינו דהתם הוברר בודאי עפ"י הגוי מסל"ת שנפל למים אלא דאיכא למימר עלה ורוב עולם רגילי למיקרי לטביעה מיתה כיון דדומה לאיבוד כמ"ש וא"כ גם הנזכר כיון שלא שמע מעליתו קראו מיתה כמו שכתב שם בפירוש אבל הכא הנפשות שלא הי' לא נודע אם נהרגו או ברחו ולא היה בידם כלל או כשבי' בידם ולא ידעו מה היה להם ולא יתכן שלזה יקראו מיתה סתם ולא"ה ברורה לדבר מתשובת מהר"ם ז"ל במיימוני שמתחלת חזרנו על כל צדי לדיים דשם מבואר שהיה יהודי אחד שבר והקרובים היו מחפשין אותו בכל העיירות מסביב ואפ"ה הכשיר הגוי מסל"ת וכן מהר"י קולין בסי' קכ"א שיהודים היו רודפים לנקום נקמת דם יהודי השפוך והכשיר עפ"י גוי מסל"ת ולא אמרינן דהגוי מעיד מחמת הקול ופשיטא שלא היה מולאים ידינו ורגלינו דמעשים בכל יום שמוציאים הרוגים לעיר והעולם מכירין אותם בבגדיהם או בשאר סימנים שאין לסמוך עליהם ויוצא קול פלוני נהרג וא"כ מתירין אותם עפ"י עד או עפ"י מסל"ת ובלתי ספק בכל עדות אשה יוצא קול שמת או שנהרג פלוני ואין לחוש לזה וכ"ש הכא שלא ראו שום הורג כלל אלא שלא היה כל הנפשות ואין לנו לבדות מלבבינו מה שלא נזכר בגביית העדות שלא אמר העד כ"א שמסרו ולא אמר שיצא עליהם קול ההריגה : הן אמת כי בתשובה אחת השבתי לזה שיצא הקול יהודי אחד מעיר פלוני נהרג והלכו היהודים והביאו והוליכוהו דרך עיירות הרבה ונתפשט הקול בכל העיירות וא"כ הגידו גוים מאלו העיירו' ובסביבותיהם ל"ת שנהרג פלוני מעיר פלוני והשבתי לזה דאומדנא דמוכח הוי · ואלמלא שאיני כדאי הייתי אומר דלדעת הרא"ש אותן האנשים שלא ראו הטביעה אפילו שמעו הטביעה שנטבעו לא אמרי בדדמי דלא השמיט הרא"ש לכתוב לחלק בין שמעו הטביעה ללא שמעו גם כיון שדברי הרא"ש הוא ליישב מנהג העולם שתמהו עליהם התוס' פרק האשה שלום איך משיאין נשי בני אדם שטבעו בטביעת עין בלא סימנים ובזה מחלק הרא"ש בין ראו הטביעה לאחרי' ואם היה מצריך הרא"ש דלא שמעו ג"כ ע"ז הייתה התמי' קיימת דמעשים בכל יום שטובע אחד בנהר ומוליכים אותו מיד ומכירין אותו בט"ע ומתירין את אשתו כאשר ראיתי כמה מעשים ופשיטא דלפי"ז הייכו צריכי' לדקדק אם לא יצא הקול שטבע ופשיטא ופשיטא שכשראוהו שטבע יצא הקול מיד ואפילו אם נמצא מיד וראוהו והכירוהו אותו הוסם הרא"ש לאותן שראו כמ"ש הטור בהדיא וכבר הארכתי בתשובה דלא קאי הרא"ש אאשתו כמו שעלה על דעת חכם א' וכדמשמע לכאורה מדברי מהרמא"י אבל אם תולה ברא"י לחוד א"ש דלא שכיח שאותן שראו הטביעה רואים גם העלי' ומעידים ומסתמא שכיח שאחרים ג"כ מעלי' אותן ולכן כתב הרא"ש ליישב מנהג העולם בזה דכן הוא הרגילות ולפי דעתי אין בזה ספק שהוא מעשים בכל יום כמ"ש אבל מה מעשה שהרב הגאון בעל ת"ה אין דעתו כן משרי לא סמך על כתב שבחור שלא ראה הטביעה ואפשר שהוא מחלק בין הכרת פנים לעדות מיתה דהכרת פנים אותן שלא ראו הטביעה מעידין אעפ"י ששמעו מטביעה אין אומרים כשהעליהו זהו אם לא כשברור להם דאע"ג דברור להם שמת כיון שטבע מ"מ מאן לימא לן שזהו שהעליהו דלמא איכא אחרינא טבע ג"כ אבל אנשים שראו אמרינן מסתמא זהו אבל לענין להעיד שמת אפי' מחמת הקול בעלמא אמרינן מסתמא מת כיון שטבע ומ"מ יהיה איך שיהיה בנידן דידן שאני כמ"ש ומילתא דפשיטא הוא שאין לנו לספק בעדות זה מחמת שהמה אנשי העיר שהוציאוהו מן השער גם הרשעים הגידו כן שהשליכוהו וא"כ איך נאמר שראה אותו העד אחר ההריגה שזה שיבוש הוא דממ"כ אם הוא שהיה חיים שהוציאוהו אין אנו צריכין לעדות אחרת ואם אינו הוא א"כ זה שהעדו' ברור וא"כ שהשליכוהו למ"ם כמו שאמרו הרשעים ומת שם אין צריך עוד ואם עלה א"כ אפשר שראה אותו הרוג א"כ וביותר בזה כתבו הפוסקים גבי אם יצא הקול תוך ג' שמת פלוני וא"כ נמצא ה' לאחר ג' שהכירוהו דשריא מ"מ :

ומה שיש לפקפק בעדות זה היא מטעם שלא אמר העד כי אם שהיה שמו חיים כמהרא"ל ולא אמר שהיה בן מעיר כמהרא"ל שם דפשיטא שאם אמר שהוא מעיר כמהרא"ל שדר שם אין ספק דאין צריך כ"א לחפש בעיר כמהרא"ל אם לא יצא משם חיים אחר ולא שדר כ"א זה הני כמבואר בתשובת מיימוני ז"ל הנ"ל וכן משמע מדברי הב"י מה שהשיב חולת דף ע"ו דשם שכתב המרדכי דבעינן שם עירו הייכו אם לא הזכיר כ"א שמו לבד וכו' הרי מבואר

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שבואר דשמו עם עירו שהיא דקני וכן כתב מהרי"ק שורש קפ"ה אח"כ מצאתי שכתב בד"מ כן והביאו גם מהגהות אלפסי דף ת"כ ואני ראיתי ההגהה וחילק דאם שמו ידוע אין צריך ייחוס ובאין ידוע צריך ייחוס ונ"ל שאין חולק על זה שהרי בש"ע לא הזכיר אלא אם שם אביו מהני בלא שם עירו אבל שמו ושם עירו לחוד לא הזכיר מחלוקת ולדעת מהרי"ק אפשר דאפי' ייחוס לא בעינן דעד כאן לא פליג הרב שם ייחוס אלא משום שלא הזכיר שמו כלל כמבואר שם דזהו הטעם אבל הכא לא חיישינן לתרי חיים כי היכא דלא חיישינן בגמרא גבי יצחק ריש גלותא ואע"ג דיש לחלק דהתם הגידו בו סימנים הרבה שהיה ביתו ר"ג והיה בר אחתיה דרב הכא מבואר בתשובה זו דאין חילוק וכבר כתבתי בתשובה והוכחתי דהדין עמו כתבתי כל זה לפי שדרך מקרה ראיתי בתשובת הגאון המזרחי ז"ל סי' ע"ו שנסתפק בזה ובלעד"ז ברור די"ל לסמוך על דברי האחרונים שהזכרתי מ"מ כדי להחמיר באיסור א"א צריך חיפוש כי ע"י חיפוש י"ל דמודה גם הרב דאפילו בלא שמו אלא ייחוסו מעיד פלוני התיר מהרי"ם ולדעתי אי אפשר להעלות על הדעת שאוסר בחיפוש כיון שהוא דר בעיר ואין ספק לנו כי אם זה א"א לומר אחר הוא דודאי זהו גם מוכח שם דאין צריך לומר ייחודי הדר בעיר פלוני אלא אם אמר ייחודי מעיר פלוני דמשמע' דר שם אך בנידונו שלא אמר חיים כאראל אלא חיים כאראלר היכא למימר שהוא דר במקום אחר ונקרא שמו על שם מקום זה שנולד שם או דר שם מקודם כנהוג בהרבה אנשים שקורין אותו פלוני אשכנזי או על שם מקום אחד כנודע וכן מצינו בכל חכמי ספרד נקראים ע"ש מקומן שגלו משם ואין להאריך בזה ואח"כ מצאתי שכתב הר"ן ז"ל בתשובה הביאה הב"י ז"ל בא"ע סי' קכ"ח שכתב בהדיא דאם כותב אדם ע"ש עירו כותב פלוני דמתא מיורקי אבל ע"ש ייחוס כותב פלוני דמיורקא עכ"ל והכי מוכח בגמרא בהדיא פרק האשה שלום גבי אנדרונלאי נהרדעי דפריך רבא א"ש יבדוק כל העולם מבעי ליה ופירש"י שמא אנדרונלאי אחר היה בנהרדעא והלך לו עכ"ל ומאי פריך הא נהרדעי קאמרי דמשמע שהיה דר בנהרדעא בזמן הגט ויכולין לבדוק בנהרדעא אם יהיה אחר אלא ש"מ דנהרדעא אינו נקרא ע"ש דירתו אלא שהיה מנהרדעא שנולד שם או שדר שם פעם אחד והלך לפני כמה שנים וכן מוכח אח"כ דמייתי הכא עובדא בר חייא נהרדעא ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא כו' ומאי צורך לבדוק מסורא עד נהרדעא הא נהרדעא קאמר אלא ש"מ כמ"ש ואלא הוא בעיני למה לא הביא הרב ראיה מזה ואפשר די"ל לאות ללשון חכמי התלמוד היה כך אבל בלשון מדינתו שמא מעולם מורה על מקום דירתו ועי"כ הביא ראיה שלשון מדינתו הוי ג"כ הכא או י"ל דשאני התם דלא אמר אלא פלוני נהרדעא ולא אמר דנהרדעא ד' השמועות י"ל דהוי כמו מנהרדעי וכן משמע התם קצת בלשונם ז"ל ע"ש וא"כ לשונינו שהי' ידוע שהוא כן שקורין לכמה אנשי' פרענגל או פוזניר ואינו דר שם גם אם לא אמרי מכאראל אלא אמר כאראלר שהרי משמעות בלשון כן כאראל כמו העיירות שזכרתי והוא שם ייחוס לא מקו' דירתו היכא למיחש להכא וקשה הדבר לבדוק שלא נולד אי בכאראל והלך למקום אחר כמו שכתב הר"ן שם דכל תינוקות שנולדו במיורקא והלכו אין להם קול ואין העדים יודעים אותן כו' ואע"ג דהתי' אעדי גט קאי שהם שמעידים שלא יכירו כל התינוקות שנולדו והלכו להם אבל בדיקה בכל העיר אפשר שלא ימלא שבין כלם יבורר הדבר שזה יכיר אחד וזה השני זה אינו דא"כ לא פריך מידי אי הכי יבדוק כ"ע מבעי ליה דלמא בדיקת נהרדעא יבורר אי דר שם מעולם ואע"ג דאיכא למימר דפריך דתבדק נהרדעא משמע דאין צריך בדיקה כ"א בנהרדעי וזה אינו דאם יבורר בנהרדעא שהיה דר אי שם לפני זה צריך בדיקה בכל העולם אנא הוא ואם הוא הי' וכיוצא בזה מ"מ מ"ש דשמי' אידנא ה"ק דא"ל כ"א בדיקת נהרדעי דאם יבורר שהי' שם אחר והלך אין תקנה עוד דא"א לבדוק עוד כ"ע וחיישינן ואע"ג די"ל דה"מ והלא גם אח"כ איכא תקנה אם יודעים אנה הלך ועקר דירתו נבדוק שם אם הוא חי עדיין ונעמוד על הדבר ותבדוק נהרדעי משמע שאין לנו עוד בדיקה אחרת אח"כ מ"מ לבדוק כל העולם אין לנו טעם וכיה (כאן חסר שורה אחת שנמחק מגוף הכ"י) בלתי ספק כי אי אפשר לעמוד על הדבר וא"כ כיון שיש לחוש דשם הייחוס הוא חיישינן שמא אחר הוא ולא דמי נמי דרבא לא חייש לתרי יצחק כו' דהתם עדים מעידים שיצחק ר"ג יצא עמהם מקורטבא לאספמיא ומת באספמיא אלא שאין יודעין אם זהו יצחק ר"ג הדר בקורטבא יצא עמהם עד לאספמיא או אחר בא ממקום אחר לקורטבא והוא יצא עמהם כמבואר ב"ז בב"י ע"ש וא"כ לא חייש רבא לאחר כיון שעדים מעידים שיצחק ר"ג יצא עמהם מקורטבא לאספמיא ויצחק ר"ג לפנינו שהי' דר בקורטבא אמרינן ודאי זהו :

אבל בנידן דידן שאין שום עד מעיד שהיה יצא מכאראל והלך ללאחווילא אלא כמלא חיים אחד ולא ידעינן מאיזה מקום אם מכאראל או ממדינת הים חיישינן וחיישינן כיון דאפשר לפרש דכאראל הי' ע"ש הייחוס ואינו אלא כינוי לא סמכינן אכינוי עם שמו עד דאיכא שמו ושם עירו ושם אביו כמ"ש כבר בתשובה אחת והוכחתי כן מדברי הגמרא והרא"ש וגם מדברי תשובת מהרי"ם שכתבתי לעיל מוכח כן שהרי אם הזכיר שמו לא בעי חיפוש דלא חיישינן לתרי יצחק ומשמע מדבריו דמדמי לתרי יצחק ר"ג ומאי ראי' דלמא שאני התם שהי' לו כינוי ושאר סימנים אלא ש"מ כינוי אינו כלום וכן בגט דאנדרונלאי נהרדעא הוי כמו כה"ג שהשליח שהביא גט מאנדרונלאי שאבד ממנו אלא שיש לחוש כיון דשיירות מצויות שמא גם אנדרונלאי אחר שלא ונאבד ממנו וכדשקל וטרי תלמודי ש' כל הגט ופ"ק דב"מ להא לא חייש רבה כיון דאנדרונלאי שלא גט בודאי לא חיישינן לאחר אבל הכא שאין לימא לן שהיים שלפנינו הלך ללאחווילא כלל ואע"ג דמצריכינן כל הני עילי עם שאמרו שהיו דרכו לסחור בכלי זכוכית והי' לו שותף וגם ויבם וא"כ אפשר דכולי האי לא חיישינן שהי' שנים שוים בדברי' אלו דומני' שכתב מהרי"י קולי"ן בשורש קפ"ה מ"מ מי יוכל לדמות מלתא למלתא דשאני התם שהיינו צריכים לומר שהרבה אנשים היו שמותיהן שוה שם אשתו ושם אחיו ובן אחיו וכמה דמיונות ודמי' מעט לנא דמייתי ראיה מן התלמו' לא חיישינן דלמא אתרמי שמא כשמא ועדים כעדים שזהו שיהיו ד' שמותיהן שוין בשמו ושם אשתו ושני עדים אבל הכא ליכא כולי האי ואפשר דמתרמי ע"כ נראה לי דאין להתירה אלא א"כ יחזרו העדים ויפרשו דבריהם שהי' מכאראל שדר שם ובא משם או קתם שהוא מעיר כאראל :

ועוד נראה להתירה עפ"י עדותו של כמו' יהודא ליב בר דוד מלוירלק שהעיד שהוציאוהו מן המים מלא אמר שהגוים הגידו שהוציאוהו מן המים משמע שהי' הוא שם כשהוציאוהו מן המים א"כ עדותו הי' ברורה כיון דלא איסתפי כשהוציאוהו והכירוהו מיד ובמים לא נשתנה צורתו אפי' כמה שנים כנודע ואע"ג דעדות הראשון מקלקל עדות זה כיון שהעיד שותפו שנהרג א"כ ודאי הי' בו פצעים וקי"ל דמ"א מרזו מכה ונופחים פניו ומשתנה פניו ואפי' אם הרגוהו במקלות מאן מחלק לן בין מכה למכה ומה לי פצע או חבורה מ"מ נראה לי אם יעיד העד שלא הי' בו מכות בפניו אף על גב דהיו בגופו מותרת דלא אמרינן דמ"א מרזו מכה אלא מקום המכה שמגדלת הכאב ומחמת זה נפח וזה אם היתה המכה בפניו אבל שנאמר דמשום מכה שבגופו יכפה פניו זה אינו מתקבל על הדעת ,וכך כתב רש"י ז"ל בפי' דף קכ"א היכא דאיכא מכה מקום המכה מרזו מכבידים הכאב ונופח וגדולה מזאת כתב המרדכי ז"ל בשם ר"י ז"ל וז"ל דהא דמ"א דוחה מקום המכה היינו במקום שנחתכו רגליו אבל פרצוף אינה מתקלקלת במים אע"ג דאיכא מכה ע"כ וכמי שלא הייתי סומך על זה למעשה יען לא הביאוהו האחרוני' מ"מ יש ראיה לדברינו לפחות דלא אמרינן מרזו המכה אלא במקום המכה ובזה לא מצינו חולק עליו ולפי זה הי' צריך לחקור אם יעיד על זה העד אבל נראה לי ברור דאין צריך דריסה כלל כיון שהוא מעיד שהכירו אמרינן דעמד על הדבר הטיב ולא נפח ולא הי' בו פצע בפניו כלל כמ"ש מהרי"ם ז"ל גבי נהרג כדלעיל והואיל והוא לא ראה הפצעי' ולא חזינן ריעותא בדבריו יש ליישב שע"כ עדות הראשון שאינו סותרת עדותו דשמא הרגוהו שפצעו אותו או דקרו בבטנו ולא פצעו פניו וזה פשוט בעיניו בכל גבית עדות הבאים לפנינו שמעיד א' שהכיר פלוני אין בודקין אחר דבריו ולמה נבדוק כאן יותר כיון שאין כאן קושיא אבל על העולה מן המים גם כי לפי משמעות לשונו לא היה צריך דריסה כמ"ש מ"מ נבי אומר לי שלא הי' העד בשעה שהעלוהו מן המים דכל דברי העדים משמע שהביאוהו לעיר והגוים מצאוהו וגם הוא מעיד שהורידוהו מעל העגלה משמע קצת שעם היתה השכרה ושם נתווכח עם חבירו אם היה כמו' חיים או לאו וא"כ אפשר אחר העולאי מן המים עד שהביאוהו לעיר וא"כ אין לסמוך על השכרה ואעפ"י שיש לדין דאפי' לא הי' אבל העלאה יש להתיר דא"כ לא ידעינן שהיה במים אלא עפ"י הגוים והגוים אינם נאמנים לאסור אלא להתיר כמ"ש הרב מוה' דוד כהן ז"ל בתשובותיו בית ס' בשם הרשב"א והביאו' הב"י ולפי' לדברי הר"ן דנאמן כמ"ש הב"י בשמו לפני זה וכתב עוד בשמו שכתב בסימן כ"ב דגוי שאינו מסל"ת אינו נאמן לאסור אם מכחיש אותו שאומר שמת משמע דבלא הכחשה אפילו אינו מסל"ת נאמן מ"מ כאן נראה לי דגרע מאמר גוי שאינו מסל"ת כיון שהיהודים בקשו ממש ופסקו שכר להביא הרוגים שימצאו יש לומר שאמרו כן להרבות בשכרן שהיה להם טורח גדול שהוציאוהו מן המים ולהשביח מלאכתן אמרו כן דבדבר כזה אפי' שני עדים ישראלים אינן נאמנים דנוגעים בעדותן הן וגרע טפי מהכי דמייתי' בגמרא גוי שאמר פירות הללו של ערלה הן כו' שלהשביח מקחו אומר כן ופשיטא דגרע הכא שצריך לשלם שכר טרחה יותר דהתם אינו אלא משביח בעלמא אבל הפירות שהם טובים כדרך התגרים הוי נוגע בעדות דאפילו עדות ישראל לא מהני וכיון דאינו נאמן שהיה במים ואפשר שמצאוהו ביבשה וא"כ מאן לימא לן שהוא נהרג מזמן ארוך דלמא תוך ג' ימים היה ולא נשתנה לדעת התוס' והרא"ש ז"ל דס"ל דאם מצאו הרוג ומכירים אותו בטביעת עין תולין אותו דנהרג תוך ג' ימים אלא אפי' לדעת החולקים נראה לכאורה דמותרת לדעת הרב הב"י ז"ל שכתב בש"ע שלו סי' י"ז סעיף כ"ז שאם יצא קול איש פלוני מת או נהרג ולאחר ג' ימים מצאוהו והכירוהו מותרת לדברי הכל עכ"ל וא"כ הכי נמי שיצא הקול כבר שמת אותו חיים ע"פ שותפו שהגיד וכן הפצעים שהגידו שר"א · ואע"ג דהתם קאי אם מצאוהו תיכף לאחר ג' ימים משעה שיצא הקול שהרי הטעם מבואר בב"י בשם הרא"ש ז"ל אשר משם הוציא הרב הנ"ל דין זה דממ"נ אם הקול אמת אין צריך עדות אחרת ואם אינו אמת הרי הוא תוך ג' ע"כ וזה לא שייך כ"א אחר ג' ימים תיכף דאז אם הקול אינו אמת ולא מת אז א"כ מצאוהו תוך ג' ימים כי קודם ג' ימים היה חי עדיין אבל לאחר ג' ימים הרבה לא שייך האי טעמא דשמא מת אחר יציאת הקול ואפ"ה הוא לאחר ג' ימים מ"מ נראה לע"ד לדברי הרב הנ"ל צריך לומר דאין חלוק כי לענ"ד יש לי להפליא עליו הפלא ופלא · דאיך כתב דמותרת לדברי הכל דהא להחולקים על תוס' לא שייך האי טעמא דשמא הקול אינו אמת וזה אחר הוא שמת לפני ג' ימים ונשתנה צורתו לצורת ראובן אבל ראובן חי הוא דהא אם מצאו הרוג ומכירים אותו חיישינן שמא איש אחר הוא שנשתנו פניו לצורה זה האיש וסבורים שהוא זה ואינו אלא אחר וכמ"ש הריב"ש ז"ל בסי' שע"ד ושע"ח וא"כ ה"ה ביחוס לזה ואין כאן מה"כ והתימא גדולה שהרי הב"י כתב בהדיא דהרא"ש אמר זה לדעת התוס' וכן הביא הוא עצמו בב"י וכ"כ מהררמא"י בד"מ שלו וכ"ה לדעת התוס' ולמה לי ממ"נ ולמה לי הקול כלל בלאו הכי פשיטא דתלינן בתוך ג' ימים להריגה · די"ל דאדרבה דהקול לגריעותא אתי וס"ד כיון דיצא הקול לא תלינן בתוך ג' דודאי לאחר ג' הוא ולא נתפח ואינו ניכר וכיון שזה ניכר ע"כ אחר הוא ולכן קמ"לן הרא"ש דאפ"ה שריא דממ"נ אם הקול אמת א"ל יותר ואם אינו אמת הרי הוא תוך ג' לדברי התוס' דאמרינן שהיא תוך ג' כן נ"ל ע"כ דברי הב"י שכתב שהוא לדעת התוס' וא' מן המסברים תירץ דאע"ג דלדעת התוס'

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

התוס' אין צריך מע"כ מ"מ יען כי התוספות לא כתבו זה בבירור כמ"ש הג"י בשם הריב"ש ז"ל וכן משמע מלשון הרשב"א ז"ל שכתב בשם התוספות בלשון איכא למימר ולכן כתב הרא"ש ז"ל דאם יצא הקול · אז הוא צריך לדעת התוספות אבל דברי הרב לא הבנתי שכתב וצריך לדחוק כיון שיצא הקול ועתה מצאוהו והכירוהו מצטרפינן ההכרה להקול ואמרינן מקמאה זהו דאעפ"ג דלא נשתנה פניו י"ל דאחרי מלתא כך דאין מוכרח שישתנה דווקא אפילו לדברי האומרים דמיתפח דקאמר התלמודא פירושו דודאי נתפח היינו במים אבל ביבשה אפשר דלא נתפח אלא אפשר להכיר ואין הטעם משום עמ"כ וא"כ לפי"ז לא היה חלוק בין תיכף לאחר ג' או הרבה אח"כ כיון דמצטרפינן · אבל תימא מנלן כיון דהג"י לא כתב כ"א מטעם עמ"כ וגם הוא לא הזכיר סברא זו בספרו וצ"ע וא"כ בנידן דידן כיון דהפוסקים חלוקים בדין זה אזלינן להחמיר כמ"ש הרב מהרמא"י דכל מקום שהפוסקים חלוקים אזלינן להחמיר בדין דעגונה וא"כ צריך לדרוש ע"פ העד אם היה אלא שהביאום כמ"ש אבל על העדות של הקאזקי' ימ"ש לא הייתי סומך כלל · דאע"ג דלדעתם זה שאמר כמו אלכסנדר שהוא הכיר הקורפא והחרב והסדיקי"ם שלו ואמר לפניהם שהיא של יודי הנ"ל והם השיבו שהם הרגוהו כו' זה לא הוי כשאלה מה שאמר שהוא מכיר דברים שלו שהרי לא שאל עליו כלל מה שכעסם בו או היכן הוא אלא שאמר שמכיר את שלו ולא פאלס כלום ואין להאריך בזה דלא צורך מ"מ אין לסמוך עליהם יען כי קיימו דבריהם שהם הרגוהו תחת השמים כו' והיה גבור גדול כמעט שהרג כולם זה נראה כמו התפארות שהם מתפארים שהרגוהו ובלשונו או להגדיל איבה ודמיא למודעה דתלמודא בש"ס לי קדירא בשבת ואי לא קטילנא לך כדקטלי' לפלוניא שאמרו בגמרא שאמרי' איתא אמר כן וכן פי' כל הגא' גבי שמע מקומכרישין ש"ג איש פלוני מת כו' דאמרינן במילתא דשייכי בה עבידי לאחזוקי שקריהו ופירש רש"י ז"ל דלא שייכי בה שאינה תפארת להם דשייכי בה שמתפארים בה שהרגו בדין כו' הרי משמע דהם שהוא תפארת להם עבודי לאחזוקי שקריהו · וה"נ מתפארים שהליכוהו בשלחמו עמהם וכמעט שהרגם : גם מה שאמרו שהשליכוהו במים · אעפ"י שהיה הנהר נקרא ים לאום שמא יצא כמו שהארכתי בתשובה הן אמת שיש בידי תשובת הגאון מופת הדור מוה"ר יואל יצ"ו אב"ד דק"ק קראקא יצ"ו שדעתו להתיר בנהר כזה וכן עשה מעשה מ"מ יש לפקפק ע"ז כנלע"ד דמילתא בהא תליא ובהא כתיבנא · דאחרי שיחזרו וישאלו העדים כמ"ש ואפילו עדותו של הש"ץ לבד אם יפרש דבריו שהי' חיים מע"כ באלכסנדר הזה מותרת לדעתי ובלבד שיסכימו עמי עוד ב' בעלי הוראה המפורסמים שבדורינו ואם לאו בטלים דברי · ושלום על דייני ישראל :

שאלה סט

ראובן נשא אלמנה והתנה עמה בשעת החופה שתמחול לו מכתובתה ובכן עשתה קי"ם ומחלה לו וכתבו העדים שבפניהם עשתה פלונית קי"ם ומחלה מכתובתה לבעלה מאה זהובים דהיינו שכל אלמנה יש לה מאתים זהובים פולי"ש מתקון חז"ל מחלה מאה זהובים פירש שלא יהא לה כתובה על בעלה כ"א מאה זהובים נעשה בקי"ם לפני עדים ביום פלוני בשעת החופה ע"כ והנה עתה מה דינו של איש זה עם אשתו :

תשובה בשאלה זו צריך לדקדק כמה דברים הא' בעיקר התנאי אי מהני אי לא הב' בענין האיסור אם אסור לשהות עמה הג' אם"ל דאסור לשהות אם הוא אומר כיון דבטל תנאי זה כשאתים אי אסור לשהותה אתן לה גט ואפטרנה והיא אינה רוצה אי כפינן לי' לכתוב כתובה כדינא · והנה בעיקר התנאי צריך עיון היטב במה שכתב המרדכי פרק החובל על הא דקאמר' בגמ' כל לגבי בעל ודאי מחלי' דוקא ע"י שכתב התקבלתי אבל ע"י מחילי' בעלמא לא הוי מחילה כשכבר נשואה ואם תמחול כתובתה אסור לבעלה לשהותה אפילו שעה א' בלא כתובה וכו' ע"כ ומזה לקח לה הרב מהרמא"י ז"ל הסג"ה שכתב בא"ע סי' ס"ו סעי' ג' שכתב הג"י אם כתב לה כתובה ונאבדה או שמחלה לו שכתבה לו התקבלתי והג"ה הרב ודווקא שכתבה וכו' וראיתי בד"מ שכתב על הטור שכתב ג"כ כלשון הש"ע כתב ע"ז אבל בלא"ה לא מהני מחילה וכ"ה במרדכי פ' החובל ע"כ והנה הם קיצרו וקצרו לשונם לא פרשו כוונתם די"ל לפרש בתרי אנפי שכוונתו דצריך לכתוב דווקא התקבלתי אבל אם לא כתבה התקבלתי אלא שכתבה שמחלה לו לא מהני או כוונתו דווקא שכתבה לו אבל מחילה בעלמא שמחלה לו בע"פ לא מהני ולכאורה פירש הראשון נראה דכן משמע לשנא וכה"ג איכא לספוקא בלשנא דתוס' פרק החובל דף פ"ט ד"ה כל לגבי בעלה וכו' וא"ת ואיך יכול למחול הא אמר ברים אעפ"י דבסוף ביאה אינה יכולה למחול וכ"ת דכתבה לי' התקבלתי הא משמע פרק נערה דלר"מ אפילו בהתקבלתי אינה יכולה למחול וי"ל דס"ל כתחלת הסוגיא · אבל לפי המסקנא דהתם דמפלג ר' יודא בין כתבה לי' התקבלתי ללא כתבה לי' התקבלתי הי"ה לר"מ ע"כ א"כ גם בלשון זה יש להסתפק בתרי אנפי ובלתי ספק כי דברי המרדכי לקוחים מדברי התוס' אלו וכן בהגה"ה באשרי כל אחד כתב לעיקר הסוגיא ואז כבינה לאסריתו דפ' נערה ד' כ"ה גבי לא כתב לה כתובה בתולה גובה ר' וכו' ופריך מני ר"מ דאמר כל הפוחת לבתולה מב' מאות ולאלמנה ממנה הרי זו בעילות זנות דלר"י ר"מ הא אומר הכא כותב לבתולה ב' והיא כותבת התקבלתי ממך מאה ולאלמנה ק' וכו' ופירש רש"י ז"ל והיא כותבת התקבלתי לשון שובר אעפ"י שלא נתקבלה · ולר"מ אינה יכולה למחול בעודה תחתיו ומתני' דקתני לא כתב וכו' גובה כתובה שלימה קס"ד ואפילו מחלה ע"כ ופריך בגמרא איתא סיפא וכו' עד איבעית אימא ר"י התם כתבה לי' התקבלתי הכא לא כתבה לי' התקבלתי · כו' ואי ס"ד דהחילוק הוא בין כתבה לי' לשון התקבלתי או לשון מחילה · איך כתבו התוס' דלפי המסקנא דאפליג ר"י כו' מפליג ר"י בין לשון התקבלתי ללשון מחילה · וכי דהתו' מפרשו שינייא דגמרא התם כתבה לי' לשון התקבלתי הכא לא כתבה לי' לשון התקבלתי אלא לשון מחילה דר"מ דהא הגמרא לאו אסוף ביאה קאי אלא אתחילת ביאה דמתני' דלא כתב לה קאי אמי שלא כתב כתובה מעולם לא קודם ולא אח"כ אלא דשמעינן הי' מפרש דאפילו מחלה הוי דינא הכי כדפירש רש"י מ"מ אין המשנה יוצאת מידי פשוטה דאם לא כתב מעולם הוי כמי דינא הכי א"כ לא איירי מתני' בסוף ביאה דוקא אלא אפילו בתחילת ביאה ועוד דא"כ למה לא משני דלמא לעולם ר"י הוא ומתני' בסוף ביאה ולא מהני אפילו התקבלתי ור"י בתחלת ביאה כדמוקי לר"י בהדיא ר"פ אעפ"י בתחילת ביאה ולעולם אין חילוק בין התקבלתי ללא התקבלתי כדס"ל למקשן אלא ש"מ אפילו אתחילת ביאה קאי וא"כ איך משני דלא כתבה לשון התקבלתי אלא לשון מחילה דהא תחילת ביאה אפילו לשון מחילה מהני דלא מיעט המרדכי והגהות אשרי' אלא כשהיא נשואה כבר אבל בתחילה שנשואה לא וכבר כתבתי דדבריהם לקוחים מן התוס' וביחוד הגהות אשרי רובם הם דברי התוס' כנודע ואפילו אם נדחוק דהתו' ס"ל דאפילו בתחילת ביאה לא מהני לשון מחילה אפילו בכתיבה מ"מ קשה הא כ"ש פרק אעפ"י דייק בגמרא דכתבה דוקא אבל בעל פה לא מהני דס"ל כתובה דרבנן וחכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה משמע דבע"פ הוא דלא מהני הא בכתב דומיא דע"פ שסילקה עצמה מכתובה מהני תדע דהא פריך התם ומה פירות דרבנן שלא עשו לי' רבנן חיזוק דתנן הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בפירותיך וכו' וקי"ל מאי כותב אומר ואי כתיבה כה"ג נמי לא מהני למה ליה לאאריך כותב אומר מכותב גופא הו"ל למפרך דלא מהני בוודאי דין ודברים לא עדיף ממחילה איך תפסו התוס' לפשוט דבסוף ביאה אפילו כתיבה לא מהני בלשון מחילה ושלא בפי' אעפ"י לא נזכר שום דבר מזה דהא התם לא קאי כ"א אפלוגתא דר"י ור' יוסי דר' יודא סבר דוקא כתיבה בעינן ור"י סבר אפילו ע"פ מהני כדפירש רש"י התם בהדיא דליכא מפרש דר' יוסי פליג בכתיבה מלשון מחילה אי מהני דמחלוקת זה לא נזכר שם כלל · ופשיטא דלא הוי שתיק תלמודא לפרש במאי קמפלגי ולפשוט התוס' היה מפרשים דמתחילה הוי כמי בטול לתקנת חז"ל כיון דלא יהיב לה כתיבה בעלמא התקבלתי לא נראה כבטול שלפי האמת היה לה כתובה שקבלתה אבל מחילה נראה כבטול א"כ · היה וא"כ איך תפסו כו' ומגלו דעתם שאין מסכימים לפי' רש"י בפלוגתי' דר"י ור"י ואיך תפסו כאן לפשוט דלא כפירוש רש"י ולא הזכירו פירושו כלל · וכן מבואר בהדיא בדברי התוס' פ' נערה שהקשו ג"כ הקושיא דפ' החובל וכתבו הרבה מה שכתבו פ' החובל ותירצו בהדיא שהחילוק הוא בין כתיבה לבע"פ ולא חלקו כלל בין לשון התקבלתי ללשון מחילה ע"ש וכן פירש רש"י ר"פ אעפ"י גבי סוף ביאה דזהו החלוק הוא וכן נראה מדברי רש"י שכתב בשינויא דהכא לא כתבה ליה התקבלתי וקמ"ל מתני' דאע"פ שלא כתב לה כתוב' לא אמרינן דמחל' כו' ואי מחילה לא מהני עדיפא הו"ל לאשמועינן דאפילו מחלה בהדיא בכתב לא מהני וכן קשה אפילו לפי פירושינו שחלקנו בין בכתב בין בע"פ למה לי' לרש"י דלא אמרינן דמחלה כיון דקי"ל דאפי' מחלה בפירש בע"פ לא מהני אלא ש"מ דס"ל דאי איתא דמתניתין איירי דמחלי' לי' אין לחלק בין כתבה לי' כו' דעיקר חסר כיון דלא כתב פירושו אפילו במחילה אין יפסיק לפרש שלא בכתב מחלה אלא בע"פ והיכן כתוב זה בדברי התנא לכן פירש דלא כתב אין לפרושי מחילה כלל ולא איירי תנאי במחיל' כלל אלא שלא כתב כתובה מעולם אלמא הא דקאמר הכא דלא כתבה לי' פירושו שלא איירי במחל' לי' כמ"ש למעלה גבי וכתי' דפירש"י דלא כתבה התקבלתי אלא מחילה · אך מדברי התוס' משמע דמפרשי הכא לא כתבה אלא אמרה בע"פ דלא"כ איך כתבו דלפי המסקנא מחלק בין כתבה ללא כתבה והא לא מחלק כלל דלעולם אימא דלענין מחילה אין חילוק בין כתיבה לע"פ ולא מהני אלא דמתני' לא איירי במחילה כלל · אלא שלא כתב לה כתובה מעולם · ואע"ג דהאמת דר"י מחלק בין כתיבה לע"פ באע"פ מ"מ בגמרא לא נזכר שום דבר מזה אלא ש"מ דהתם מפרשי הכא לא כתבה לי' אבל אמרה לי' ע"פ : ומ"מ דחוק היא בעיני דהיכן נזכר במשנה שאמרה ע"פ דאי איירי מתני' במחילה אין החלוק נזכר בין כתבה או ע"פ ע"כ יותר דהתם סוברים דלא כרש"י דאמר דבלא כתב כלל לא אמרינן דמחלה אלא איירכה משמעתא מחלה וקמ"ל איפכא דאע"ג דמשמעתא מחלה אין המחילה כלום כיון שלא כתבה דרך שובר אלא מחלה סתם וה"ה אפילו מחלה בע"פ דבשמעתא הוי כמי כמי שמחלה בפי' : כללא דמילתא דאין חלוק בין כתבה בלשון מחילה או בלשון התקבלתי כלל ולא מליכו חלוק אלא בין כתבה לע"פ ומשמע דבכתבה מהני אם שלא מהני ע"פ וכ"ל דהטעם הוא דבע"פ דאמירה בעלמא הוא אין שום טעם משום שהדבר קיים כ"א מטעם תנאי ותנאי לא מהני בזה דחכמים עשו חזוק כו' שלא יועיל תנאי אע"ג דמועיל בדאורייתא · אבל כתיבה לא הוי מטעם תנאי אלא שנתחייבה בכתב בכך · ועוד לי שכתבה שובר או שמחלה בכתב זה לא הוי תנאי אלא שנתחייבה עצמה בכתב זה וכן פירש רש"י לקמן ר"פ מי שכותב דתני' ר"מ האומר לאשתו דקמ"ל דבאמירה בעלמא סליק נפשיה בלא שום קנין וכתיבה ע"כ הרי דס"ל דבקנין ובכתיבה דמהני סליק עליכה · אבל באמירה חדוש הי' דמהני סלוק כנלע"ד פשוט בדברי המרדכי : אך דברי הרב מהרמא"י לא יכולתי ליישב כי הוא ע"כ אינו מפרש כך דאי ס"ד דגם כוונתו הי' כן דדוקא בכתיבה מהני ולא בע"פ וא"כ לא היה אסור לשהות אשתו בלא כתובה אלא דוקא בכתיב' משום דמהני תנאה הא בע"פ דלא מהני תנאה הרי כן דהא דין זה שכתב עליו מהרמא"י בהגה"ה לאיסור שהי' קאי אם אינו דהא לקמן כתב הג"י דאפילו בע"פ דלא מהני תנאי אסור לשהותה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

להשהותה דלא סמכא דעתה ומהרמ"א לא פליג עליה וכן נראה בד"מ דהא כתב דבריו על הטור והביא כלי' דגם המרדכי י"ל דלא קאי אשהיה דא"כ דאסור להשהותה אפילו בע"פ אע"ג דאין מקרי שתנאי ואין כוונתו כ"א אתנאי עצמו אם מקרי אי לאו ומ"מ לא משמע הכי מדכתב דלא הוי מחילה כשכבר נשואי' משמע דבשעת נשואה מקרי לכך נראה דאיהו לא פסק כר' יהודה בהאי דאמר דבע"פ לא מקרי משום דעשו חיזוק וכו' אלא ס"ל כר' יוסי דגם בע"פ מקרי כיון דכתיבי' דרבנן וה"מ בשעת קידושין אבל לאחר נשואי' בין דכבר זכתה לי"מ בע"פ כדאית' בגמ' בהדיא דבסוף בזה מודה ר' יוסי וא"כ ס"ל דהלכה כר"מ ולא מטעמיה דר"מ ס"ל כתובה דאורייתא ולא מהני תנאי ואנן לא ס"ל הכי אלא כתובה דרבנן ומהני תנאי ולכן אסור להשהותה אפילו בע"פ אבל מהרמ"א דקאי אשהיה קשיא :

(ונראה ליישב דס"ל לרב שמי' דלא דמי דודאי בשעת נשואי' אפי' בע"פ אסור להשהותה כיון שיש לה כתובה עליו והיא אין לו כתב עליה סמכא דעתה שפיר משא"כ בשעת נשיאי' מעה אין לה עליי' כתוב כלל ולא סמכא דעתה הל' מגומגם) · וכן נראה להוכיח קצת מדברי המרדכי משמע דאם מחלה בע"פ מותר להשהותה דכתב אבל מחילה בעלמא כו' ואם תאמר לו כתובתי אסור להשהותי' משמע לכאורה שפירושו אם מחלה וודאי פי' דמהני מחילתה א"כ ליכא למימר כמ"ש לעיל דס"ל דאפילו לא מהני תנאה אסור וא"כ קשה הא והא קי"ל כר"מ בגזירותיו וא"כ משמע דבמאי דגזר ר"מ דאפילו היכי דתנאה בטל דבעילתו זנות נמי הלכתא כוותיה וא"כ כהי דאין הלכה כר"מ בהא דכתובה דאורייתא ואין תנאי בשעת נשיאה בטל מ"מ לאחר נשיאי' דס"ל למרדכי דלא הוי מחילה אמאי הוי אלא מ"מ דלאחר נשיאי' כיון דהכתובה' כתובה כבר לית לן בה : ויש לי אך שיש עולם מזה דאם נכתוב שהוכר אפילו בלשון מחילה לא עדיפא הוה פוסק דלא מהני ואפילו אי הוי פירש המרדכי כן היינו בשכבר נשיאה אבל בשעת נשואין מהני פשיטא בכתב כמ"ש וא"כ פשיטא דאסור להשהותי' ונראה לי דאפילו אי לא מהני אסור דלע"נ דכתבתי לעיל כיון דכתובתה' בידה סמכא דעתה היינו אם הוא אין לו שום כתב עליה (אבל אם) יש לו כתב לא סמכה דעתה דסברה דשמא יועיל לו והוי בעילת זנות :

שאלה ראובן כתב לבנו בשעת נשואין · והתחייב לו סך ממון לשלם לו בעת א' קודם מיתתו · וכתב בשטר שחייב עצמו בק"ס סך כך וכך · לשלם לו לזמן הנ"ל ושעבד לו כל נכסי' ומת בנו של ראובן בחיי ראובן הנ"ל ועתה באתה אשתו לגבות כתובתה מן חוב הנ"ל מה דינה של אשה זו :

תשובה שאלה זו צריכה לפנים כי יש בה הרבה דקדוקים כאשר נאריך בעז"ה ולכך ליתן ריוח בין הדבקים לבאר דבר דבור על אופניו :

והשאלה אומר כי כבר קדמני הגאון מהר"י ווייל ז"ל בתשובותיו סימן מ' שנשאלה כעין שאלה זו לפניו ועפ"י תשובתו כמעט נפשטה גם שאלתינו ואין צריכי' לפני' לכן אשים פני על תשובתו ועם היות כי נודע בישראל כי הגאון הנ"ל הי' מופלג בדורו ועל פיו יצאו כל ישראל ועל פיו יבואו מ"מ אין ראוי משוא פנים בדברי אלקים חיים ולכתוב מה שקשה לי על דבריו ז"ל ע"פ הפוסקים אשר אנחנו הולכין לאורן :

הנה נשאלה מלפניו ז"ל באחד שפסק סך ממון בנדוניי' ופירש בשטר לפרוע הממון שנתיי' אחר זמן המפורש בשטר ובתוך זה הזמן נשתמד החתן והיא באה לגבות כתובה מזה והשיב שאבי המשומד קודם בזה מדכתב המרדכי פ"ק דקדושין בשם רש"י ז"ל דמשומד שהפקיד פקדון ביד ישראל ומת והניח יורשי' אם שלח הנפקד יד בפקדון בחיי המשומד זכה מן ההפקר וא"כ בנידן זה כיון דאין למשומד זכייה במעות כ"א אחר כלות שנתים כאשר מבואר בשטר שלא הי' רשות לאב ליתן מן הקרן והקרן יהא קיים עד כלות שנתיים א"כ דמיא הא מילתא להא דאמר בהאשה שנפלו אמר ר' יוחנן משוך פרה זו ולא תהי' קנויה לך אלא לאחר ל' יום קנה אפילו עומדת באגם ומוקי כדאמר לי' מעכשיו ואפ"ה אי עומדת בר"ה לא קנה כיון דלא גמר הקנין עד לאחר ל' יום ובשעת גמר הקנין עמדה במקום שאין ראוי לקנין לא קנה ה"נ כיון דלא גמר החיוב עד לאחר שנתיים ולא חל שעבודא אלא לאחר שנתיים ובכבר הופקר הממון וזכה אביו מן ההפקר קודם שהתחיל שעבודה דידה ע"כ תורף דבריו לחייב האשה מטעם א' :

עתה נדקדק על טעם זה · הנה כי מטעם זה אין ענין שאלתינו דומה לזה כלל · וכמ"ש לקמן אי"ה מ"מ ארחיב בזה הביאור · כי יש לדקדק בדבריו הרבה ובדברי שאר הרבה פוסקים ונכר לעמק הענין כי יש להקשות דנהי דהאמת אתו דר"י הכי ס"ל מ"מ כיון דכבר כתבו שם התוס' בקיצור ובפ' האשה רבה דף ל"ג האריכו בזה · דר"י לטעמיה דס"ל בקדושין פ' האומר דכל כה"ג הוי פירושו מעכשיו יתחיל הקנין ולא יוגמר עד לאחר ל' יום וכיון שקודם שגמר הקנין איכא עומדת במקום הראוי לקנין לא קנה · אבל לרב דמספקא לי' פי' שאומר במעכשיו ולאחר ל' יום אי תנאה הוי אי חזרה הוי א"כ מה נפשך אי הוי חזרה אפילו עומדת באגם לא קנה דכבר פסקה המשיכה כיון שחזר ממעכשיו ואי תנאה הוי א"כ נגמר הקנין מעכשיו וא"כ אפילו עומדת בר"ה או ברשות המקנה קנה וא"כ כיון דהרא"ש ז"ל פסק כרב וכתב שגם הרי"ף ז"ל דעתו כן וכן הכריע הרמב"ן ז"ל והרבה עמו כמו שהביא הר"ן ז"ל בשמו · א"כ או קונה אפילו בר"ה או לא קנה כלל ובנידן דידי' דמשמע דהוי מעכשיו והוי למשומד שום קנין ג"כ שמשמת זה זכה במתנות אביו וכמ"ש לקמן אי"ה אשתו הוי קנה מיד קודם שהופקר וחל שעבוד כתובתה עלה ואי חזרה הוי לא שייך למימר דלא גמר החיוב כו' שלא היה החיוב כלל אלא לאחר שנתיים ועוד דלא שייך לומר שקדם זכות ההפקר לשעבודה דידה דז"א דהא עד עתה לא היה של המשומד כלל ולא היה לו זכיה במעות כלל אלא היה לגמרי של אביו וכשנעשה של המשומד לאחר שנתיים לא הזכי' והשעבוד בא"כ כאחד ולעד"נ עוד דכה"ג לא הוי הפקר כלל · כיון דמ"מ של השעבוד ולא הופקר כלל דלא זכה בהן המשומד דנימא שהופקרו מאתמול כיון דשעבודא של מ"מ עלייהו דהא לא הוי הפקר אלא משום דהוי כמו מקור דאמר לאבדו ב"ד כמ"ש המרדכי בהדיא אבל אם הוא משועבד א"כ אינו שלו ולמה יפקירוהו ב"ד ועוד דמאי איכפת לי' בזה שהפקירוהו כיון דבלאו הכי היה השעבוד נוטל אותו א"כ לא עבדי לי' שום קנס בזה · ולכאורה משמע דהא דהפקירו נכסי' הוא משום עונש כמו שהפקירו גופו והכא אין כאן עונש ואם נאמר דכ"ז דהפקירו אפילו ממון שהוא שלו לגמרי קיי שאינו זוכה מה שיפול לי' אחר שמדותו ואין כאן שעבוד כלל א"כ מכ"ש דלא לקו דבריו מ"מ שקדם זכותו כנ"ל דהא ליכא שעבוד כלל כיון שלא זכה מעולם ולכל המחות שניהם שוין כאן ויחלוקו כדאמרינן פ' יש נוחלין גבי ואמריך לפלוני וכתבן הראשון במתנה ש"מ אי מתנה ש"מ קניא עם גמר ה"ל שמקבל מתנה והאריך שניהם שוין דזכות שניהם שלו כ"א כמ"ש הרשב"ם ז"ל שם · יהיה איך שיהי' מ"מ הרב זה שכתב שקדם זכות ההפקר צריך ביאור ואפילו כדחוק למצוא שום טעם לומר וא"כ דההפקר קודם כיון דמספקא לן אי תנאה הוי או חזרה הוי ואבי המשומד היה מוחזק אמרינן שמא חזרה הוי וההפקר קודי' הגם כי לי' הרב משמע דקאי אליבא דר' יוחנן שהרי כתב דלא נגמר החיוב כנ"ל משמע שהתחיל החיוב אלא שלא נגמר וזהו עצמו טעמו של ר"י דס"ל דמעכשיו פירושו דמתחיל עכשיו ונגמר לאחר ל' מ"מ י"ל דהרב נקט לטעמיה דר"י ואפ"ה גם לרב הוי דינא הכי מ"מ אפילו נסבול כל הדחקים לי"ע דהא אמרינן בב"ב גבי הכותב נכסיו לבניו מהיום ולאחר מיתה האב אינו יכול למכור וכו' ופריך והתנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט ומשני התם מספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי אבל הכא הכי קאמר גופא קני מהיום ופירא לאחר מיתה ע"כ וא"כ בנידן דידן שנתן מתנה לבנו ועפ"י שכתב זמן הפרעון לאחר שנתיים ה"ק לי' גופא קניא מיד אך פירות הנכסים בשנתיים הוא שלי ולאחר שנתיים שלך וא"כ קנה הגוף מיד :

מתוך כל דברינו הנ"ל שכתבנו נתיישב מה שכתב הרב המגיד ז"ל פ"ב דהל' מכירה על מה שכתב הרמב"ם שם דאם אמר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר ל' יום לא קנה ואם אמר מעכשיו קנה אפילו עומדת באגם וכתב הרה"מ דאגם ר"ל רשות שאינו שלו וה"ה לר"ה ואורחא דמילתא נקט ע"כ ותמה עליו הב"י ז"ל בח"מ סי' קנ"ג וכתב ולא ידעתי מנ"ל דהא בהכותב משמע דדווקא אגם ולא ר"ה ע"כ והשתא א"ש · דהש"ס הוא לטעמי' דכתב פ' ז' מהלכות אישות דהרמב"ם פסק כרב גבי הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' וכו' וא"כ דכהי דגבי קדושין מספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי אבל גבי פרה פשיטא לן דתנאה הוי כמ"ש הרמב"ם בהדיא גבי פרה שאם אמר מעכשיו ולאחר ל' יום הוי כמו שהקנה אותו מעתה על תנאי נעשה התנאי נתקיי' הקנין עכ"ל הרי מבואר כמ"ש · והתימה גדולה על הב"י כיון שהאריך דברי התוספות שכתבו דאי תנאה הוי קנה אפילו בר"ה שהרי הוא הביא דברי התוס' פ' האשה רבה לפני זה והרמב"ם כתב בהדיא דהוי תנאה א"כ קנה אפילו בר"ה ואין מקום לתמיהתו על המגיד ז"ל :

אלא שצריך טעם על הרמב"ם למה נאמר גבי פרה דהוי תנאי וודאי וגבי קדושין מספקא לי' ואלמלא היה הרב כותב גבי פרה הטעם שאמרו בגמרא גבי כותב נכסים לבנו אע"ג דלענ"ד לא שייך כולי האי האי טעמא דמאי פירי איכא התם מ"מ הייתי מקבל הטעם והייתי אומר כנ"ל הפרי' תקני' מיד והפרי' תעש' מלאכי' אכלי למ"ד יום וזהו פירי שלה אבל הרב שלא כתב כ"א דהוי תנאי וודאי לי"ע מנא לי' :

שאלה ע"א נשאלתי ראובן נשא אשה ומתה בתוך שנתה בלא ולד של קיימא וקודם מותה שלחה את אביה כמה חפצים והוציא עליה הבעל הרבה ולאחר מיתה תבע האב את הבעל להחזיר לו מה שהכניס עפ"י תקנת ר"ת וטוען הבעל כי הוציא עליה בחוליה ומה שהוציא הוציא והבעל יש לו מעות שלו מלבד הנדוניא וטוען האב מה ששלחה מהלך הוצאת ונדוניא שלי תחזיר הדין עם מי :

תשובה אין ספק דהדין עם האב שלא אמרו מה שהוציא הוציא אלא כשאין לו כ"א מעות הנדוניא ונעלה מה שהוציא הוציא מן הנדוניא וכן אפילו יש לו מעות שלו אלא שהוציא לאחר מיתה לקבורה כגון לקבורה או לכבודה אבל אם יש לו מעות שלו והוא הוציא עליה מה שהוא חייב ליתן לה כגון רפואתה וכיוצא נראה ברור דלא מנכינן מן הנדוניא כלום ועפ"י שהדברים הללו השכל מאמתן מסברא דא"כ א"כ גם המזונות שאכלה בחיי בעלה ינכה לה ודבר זה לא מצינו שלא נשמע מעולם אלא שמעשים בכל יום ראינו שמחזירים הנדוניא ואין פוצה פה ומצפצף לנכות המזונות וא"כ רפואה שאין לה קצבה הרי הוא כמזונות ומי מסלק בינייהו אם רפואה הוא בכלל מה שהוציא הי' מזונות מכל מקום ראיתי להביא ראיה ברורה לזה מתשובת מיימוני דה"ל אישות שהשיב מהר"ם ז"ל וז"ל בשנה ראשונה לית דין ולית דיין ומורה ומורין שיסלק בזה אפילו אם בא הממון ליד הבעל שיש לו להחזיר הכל לאב מתקנת ר"ת ושמך מן המקרא ותם לריק כו' והקהלות הוסיפו כו' ובלא תקנה ודין זה נראה דין תורה דכיון דלא בא ליד הבעל אלא ב"ד כאמן היה כו' וגם הוא ליפרוך שנתן לו כבר שיחזור מכח התקנה ומה שהוציא האב על קבורתה נסו דבמזונות פסק רב דהכים מעותיו על קרן הלכי מ"מ בקבורתה ליכא פלוגתא דבין אב בין אחר גובה שלא עלתה על לבו שהיא מולכת לכלבים כדאיתא בירושלמי

מ"מ

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ע"ש נראה לי דהכא לא מחייב בעל בקבורתה דהא תקנו קבורתה תחת כתובתה פירש נדוניתה והכא לא קא ירית מינה מידי אחרי שהוא צריך להחזיר הכל מכח התקנה ה"ל כמו ארוסה שאינו חייב בקבורתה עכ"ל הצריך לענינינו הרי מוכח דאי לאו האי טעמא דהבעל אינו יורש נדוניתה היה הבעל חייב בקבורתה ע"ג לו לטעמי' טעמות הנדוניא בידו שהרי הוא מחזיר לה כדקתני בהדיא בתשובה וא"כ ברפואתה דלא שייך האי טעמא שהרי מזונותיה הוא תחת מעשה ידיה ורפואתה כמו כן א"כ הבעל חייב ליתן משלו ואם אפילו קבורתה שהוא לאחר מיתה אחר כבר הנדוניא יוצא מתחת ידו אי לאו דקבורתה תחת נדוניתה היה חייב בקבורתה ולהחזיר נדוניא ק"ו בחיים אחר שהיא שמחויב להוציא משלו דשמא תחי' ולא תמות ולית דין ולית דיין שהוא מחזיר הנדוניא ולאו כל כמיני' לומר מנדוניא שלה ארפאני · ומתשובה זו עצמה יש ראיה דלא נתקני תקנת ר"ת כ"א כשאין בידו אלא הנדוניא דאי לא תימא הכי תקשי למה לי' למהר"ם ז"ל לחפש אחר ראיות ולהאריך בחנם בפלפול שלא לצורך והלא תחלת התקני' לא נתקני כ"א באופן זה שכן כתוב בלשון התקנות שתקן ר"ת ור"ש דינו שהעתקנו בסוף תשובת מהר"ם כל תקנותיו וזו בתוכם וז"ל ועוד הוסיפו רבינו שמואל ורבינו יעקב אחיו לתקן וגזרו בחרם כו' שאם מתה בתוך שנתה שיחזור הנדוניא והתכשיטי' אשה מה שנשאר בידו שלא הוציא ושלא כלה ושלא יערים לכלות אם שהאשה חולה אך יתעסק בקבורת' לפי כבוד' עכ"ל וכן הוא במרדכי פ' נערה ושם הוא בלשון יותר מבואר שלא יערים לכלות הממון רק מן הוצאות קבורת' לפי כבוד' לפי כבודו ע"כ וכן הוא בהגה"ה באשרי הרי מבואר שקבורת' הוא מן הנדוניא א"כ מה שהאריך מהר"ם על חנם והלא אין לנו אלא מה שתיקן ר"ת אפי' אי מדינא דתלמודא לא הוי הכי סמכי על התקני' בזה השאלה אלא ש"מ שלא תקנו ר"ת כ"א אי ידעינן שמוציא מן הנדוניא כגון שאין לו משלו כלום לקוברה אלא שהיורשים שלה אומרים תן לנו הנדוניא במלואה ואנחנו קוברים אותה ותיקן ר"ת שאין שומעין להם אלא הוא קובר אותה כרצונו ומוציא ממון עלי' לפי כבודה וזהו שכתוב בתקני' לפי רצונו אבל יש לו מעות אחרים אם הוא מחויב לקוברה משלו מזה לא דברה התקני' ובא מהר"ם והורה לנו שהוא פטור כיון דקבורת' תחת נדוניתה ולכן האריך בראיות א"כ מוכח דאין דברי ר"ת אלא כשמוציא מנדוניא בודאי בחלי' וקבורת' ובתקני' התקני' אעפ"י שמוציא הרבה אין היורשים יכולים לתובעו למה הוציא כל כך וכן מה שהוציאה בחליי' יהיה הכל חוב עליך לשלם בזה תיקן ר"ת כי די לנו לספקינו דין תורה לעקור יתומי' דין דאורייתא זה שעדיין בידו אבל מה שהוציא מחיי' חוב עליו כולי האי לא תיקן אבל מה שהוא חייב לשלם משלו כיון שיש לו לית דין ולית דיין כילד יעשו סחורה בפרתו של חבירו לרפאות' בממון של היורשים ומי שאינו אומר כן מוכרח לומר שלא נתקני תקנת ר"ת כ"א בעשירים גדולים שמכניסים שורכי' רבה לנדן אבל לרוב העולם לא תקן כי בלאו ספק יש בכלל שתי שנים להוציא כל נדוניתה במזונותיה וספוקיה וכסותה ורפואתה וקבורתה ויצאה הנה אין כסף ויתקיים ברוב העולם ותם לריק כו' ופשיטא שנשתקע הדבר ולא נאמר אלא ש"מ כדכתבתי והטועה מזה טועה מדרך השכל והנ"ל פשוט כתבתי וחתמתי :

שאלה עב

המצא כזה הכם עליף מכ"ח ומזה · עוקר הרים וטוחנן זה בזה · ה"ה החכם השורני עדינו העצני יושב בשבת תחכמוני האלוף מוה"ר צבי הנ"ל יצ"ו אגרתך היקרה מכל כבוד לא נעדרה הגיעני והנה האריך מכ"ת בדברי שלום לפייסני להשיב על שאלתך ולא כן אנכי עמדי וחלילה לי להשיב ידי לכל שואל וק"ו לחכם כמוך · וגם אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב · והנה אשיבך · גם כי השנאי אינו מסכים עמדי ולא יתכוני המשב רוחי הביתי מכל עסקי לשאלת מכ"ת ובקוצר אשיבך ותחילה אעתיק לשונך להשיב על ראשון ראשון · שאלה על דבר מעשה שהיה מגרש א' דר ברחוב בשכונת היהודים וגרושתו הלכה והיתה לאיש אחר · ועכשיו דירת קבע בבית אביה סמוכה על שלחנו ואין בין הבית של מגרש לביתה רק בית אחד מפסיק ביניהם והנה הביא מכ"ת לשון הש"ע בא"ע סי' קי"ט ותמה על דברי הגה"ה וז"ל הש"ע מי שגירש את אשתו לא תדור עמה בחצר כו' ואם היה כהן לא תדור עמה במבוי וכתב ע"ז מהרא"י ואם נשאת לאחר אפילו בישראל לא תדור עמו במבוי וכל זה במבוי סתום אבל במבוי מפולש שדרך הרבים עובר ביניהם מותר לדור אם רשות הרבים מפסיק בין בתיהם והשגה על דברי הגה"ה זו והעתקת לשון הגמרא ופי' כתבת ז"ל וכתב הרא"ש שהשכונה גדולה ממבוי ובא"א החמירו יותר מגרושה פי' דלא תדור אפילו בשכונה ק"ו במבוי · וכן כתב הטור והר"ן וא"כ אם היא נשאת אפילו בשכונה אסור ק"ו במבוי וא"כ מבוי לדבריהם הוא דווקא ולא שכונה אם היא פנויה וא"כ קושיא לענ"ד גדולה על בעל הגה"ה דכתב ואם נשאת לאחר לא תדור במבוי עדיפא מיניה הו"ל לא תדור אפילו בשכונה כי מבוי אפילו בלא נשאת אסורה כי א"א לומר דלא כהרא"ש וסייעתו כו' עכ"ל והנני אוסיף להפליא על מכ"ת השגה ושלא כי נראה שלפענ"ד כי מ"ש בעל הגה"ה ואם נשאת פירושו שהיא אשת איש · גם נראה מדבריך כי מה שכתב הרא"ש ובא"א החמירו יותר מגרושה פירושו גרושה פנויה כמו שכתבת כי מבוי אפילו בלא נשאת אסורה ואגב חורפך לא עיינת היטיב בטור ובב"י ויש לתמוה עליך שהם כוונת הגה"ה ואם נשאת בא"א א"כ מאי אפילו בישראל דקאמר הלא לגבי איסור א"א כולם שוין ובמחילה אין הפי' כן אלא ר"ל שאם הגרושה שנתגרשה מאיש זה נישאת כבר לאיש אחר ועתה היא פנויה א"כ היא

בלאו דמחזיר גרושתו לגבי איש זה · הוי דינה ככהן דגם היא בלאו כמו כהן ואסורה במבוי ולא בשכונה וחסו ואפי' בישראל · ולא מבעיא בכהן דהוי לגבי' תרי לאוין ודבר זה מבואר בהרא"ש וז"ל ואשתו שנישאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אינה כ"א בלאו ויש לה דין גרושה לכהן עכ"ל וכן כתב הטור ואם גירשה השני כו' אינה אסורה לדור כי אם במבוי גם מה שכתבת כי מבוי אפילו בלא נישאת אסורה שנראה מדבריך שמה שכתב ובא"א שהחמירו יותר מגרושה פירושו גרושה פנויה · ואם אינו שהרי פלפל הב"י ז"ל דמדברי הרא"ש משמע דישראל שגירש את אשתו כל זמן שלא נישאת דרה עמו אפילו במבוי כיון שלא הזכיר בגמרא · וגם כהיבא עליה ליכא לאו ומכ"ת שמעת מדברי הרא"ש מגרושה שהוא בלאו ור"ל גרושה לכהן ואין לפרש כוונתך ג"כ אגרושה לכהן דא"כ מאי קשיא דלפי' בלא נישאת אסורה במבוי וזה אינו דהא מהרמ"א אפילו בישראל קאי ולא היה מכ"ת צריך לשום קושיא להאריך אם היה הפי' כדבריך שהרי הרב בדברי' עשה מדברי הגה"ה לקושיא מדברי הטור ואם כפירושך הרי מבואר בטור דא"א אסורה אפילו בשכונה וא"כ ע"כ לא קי"ל כפי' התוס' ולא כדברי הרמב"ם וא"כ כל הפלפול היה שלא לצורך ואין להאריך בדברים הפשוטים אך קשה לו מ"מ על מהרמ"א למה השמיט דין זה דא"א אסורה אפילו בשכונה כדעת הרא"ש והר"ן ז"ל ודבר זה קשה לכל הפירושים על הרב שמסדר הש"ע ז"ל דלא הזכיר א"א כלל וי"ל כי הש"ע ומהרמא"י ס"ל כיון דלדברי הרמב"ם ז"ל בנישאת איכא אסורה כ"א במבוי דע"כ לא ס"ל להרמב"ם לא כפי' התוס' ולא כפי' הרא"ש דאי ס"ל דבא"א מקילין או מחמירין יותר מאיסור לאו בלאו ספק הוי מזכיר הדין אם להקל או להחמיר · אלא ע"כ ס"ל דבכל האסורין שוין וכיון שהזכיר דגבי איסור לאו דכהן בעינן הרחקת מבוי א"כ ק"ו בא"א וכיון דמק"ו אתו דיו לבא מן הדין להיות כנידון וא"כ הש"ע שהלך בעקבות הרמב"ם לא הזכירו ג"כ דבכלל איסור לאו הוא כמ"ש ומהרמא"י ס"ל כיון דהרמב"ם והתוס' שניהם פליגי אהרא"ש וס"ל דא"א אינה אסורה יותר מאיסור לאו דלדברי התוס' קילא טפי ולדברי הרמב"ם שוים הם א"כ נקוט מיהת הנך תרי בידך דמהיכא מבוי לא מפיק לה כדאמרינן בכמה דוכתי ודכוותה כתב הב"י בי"ד גבי גלוח ואע"ג דהרא"ש והר"ן הוי נמי תרי מ"מ סבר הרב כיון דאינו אלא מדרבנן אזלינן לקולא ומ"מ להקל לגמרי כפירש התוס' להתיר בשכונה ג' בתים לא רצה הרב כיון דגם לדברי הרמב"ם לא פריכין כי אם במבוי א"כ הו"ל התוס' כיחיד לגבי הרמב"ם והרא"ש והר"ן אבל לענין מבוי הוי"ל הרמב"ם והתוס' כתרי לגבי חד כנגד הרא"ש והר"ן כמ"ש וגם לדברי התוס' במבוי פשיטא דהרי ואזלינן לקולא בדרבנן ועוד דהתוס' והרמב"ם מכריעין טפי מהרא"ש והר"ן כי רוב מימיהן אנו שותין ונראה ברור שזה היתה כוונת הרב כיון דזכינן שהסכים עם הב"י שפסק כהרמב"ם ולא הזכיר כלל דין שכונה גם הש"ע כתב דכפר קטן נידון כמבוי והרא"ש והר"ן הוי כשכונה ולא חלק ע"ז מהרמא"י ז"ל משמע דהסכים עמו ולפי דברי א"ח והשתא הי"ת יכול לפרש פי' מכ"ת ג"כ וק"ל אלא שהאמת יורה דרכו שאין כוונת מכ"ת כן מטעם שכתבתי וע"ד הגה"ה שהכים שכתב מכ"ת דארכבה אחרי ריכשא דבר"ה מפסיק בין בתיהם אפילו מבוי סתום שרי ודעתך להגיה וכן אם ר"ה מפסיק כו' ר"ל אפילו במבוי סתום ונפלאים דבריך כי הוא שני הפכים בנושא אחד דאם הוא מבוי סתום איך ר"ה מפסיק בין בתיהם דאם היה ר"ה מפסיק בין בתיהם הרי הוא מפולש ואפילו אם תעשי' שנגררין לדבריך דלאו דוקא אלא ר"ל דרבים הולכים בין בתיהם ועיקר הכוונה היא שבתיהם אינם זה אצל זה אלא זה כנגד זה ע"מ חלילה לומר כן דכשאמרו לא תדור עמו במבוי לא חלקו בין זה כנגד זה או אצל זה ועוד דכל עיקרא דמבוי סתום הוי טעמא דלא דרכו בה רבים דהוי כחצר וכדאמרינן בכל דוכתי ומ"ל זה כנגד זה או זא"ז ואין לחלוק דמיירי במבוי גדול דשכיחא רבים בה דהיינו בני מבוי עצמה דא"כ כשל פיתא בצירא וכמה דצריך לשיעורן ואיזה נקרא גדול או קטן ועוד אי הוי חילק בין זה לא"ז לגופין לזה כנגד זה דזא"ז חיישינן שמא יתייחדו דרך כותל חצריהם א"כ זכינו לדין דצריכא תרוויהו דוקא וכמ"ש בעזר השי"ת · על כן ברור דלדברי הר"ן והגה"ה צריכין זה לזה כמודיעה דלברות דזה כותל וזה פותח דוודאי אפילו במבוי מפולש אם אין רשות הרבים מפסיק בין בתיהם אלא בתיהם סמוכים זה לזה חיישינן שמא יפייסנה לזנות דרך כותל בתיהם · או כיון דדרים בעיר אחת אלוין יותר זה אצל זה · ופעמים שמתקרבין וירמוז לה וכיון שמכרת ברמיזתו וקריצותו והיא מבינה דבריו באיזה רמז בעולם חיישינן בשום אופן שמא יפתנה ביום ויתחדו כשאין רבים מצוים כגון בלילי' ולכן בעינן תרווייהו · ובמבוי סתום אפילו בתיהם רחוקים כיון דלא דכי בה רבים כמ"ש חיישינן שמא ירמוז לה מרחוק ותזנה עמו וכן מבואר בת"ה שהביא מהרמא"י שהוא בסימן רמ"ג דשם היה בתיהם רחוקים ואפ"ה לא התיר אלא אם ר"ה מפסיק בין בתיהם שהרי כתב שם דהכא שבתים רחוקים הרבה זה מזה · וכו' וא"כ כתב מ"מ אם רשות הרבים מפסיק בין בתיהם וכו' ולדבריך מהו אם רשות הרבים מפסיק הרי פשיטא הרבים מפסיקים · כיון שבתיהם רחוקים הרבה · ואם ר"ל שבתיהם אינם עומדים בשורה אחת רק רחוקים וכנגד זה דווקא · אבל זה אצל זה אפילו רחוקים חיישינן ליחוד · א"כ גם מבוי מפולש לא מהני אם הם בשורה אחת כיון דגם במבוי סתום · לא חיישינן בזה כנגד זה : ומ"מ בזה אצל זה · חיישינן משום יחוד דרך כותל חצרם · או יתקרבו בענין אחר · כמו שכתבתי לעיל · א"כ

ה"ה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שיש במבוי מפולש דלענין יחוד דרך כותל אין חלוק בין מפולש בין אינו מפולש · וא"כ זכינו לדין דלדידהו, תרווייהו אלא דאוכל לומר דנקוט מיהת הדא בידך דהכי דבמפולש בעינן רשות הרבים מפסיק בין בתים מ"מ איפכא לא בעינן דלהם רשות הרבים מפסיק לא בעינן מפולש ומ"מ גם זה אינו כלום דכבר כתבתי דבמבוי פתוח לא שייך הא מלתא וא"כ כיון דע"כ הג"ה במפולש איירי אלמא דבמפולש לחוד לא סגי וא"כ כיון דהג"ה בתרווייהו כחשבו דצריך דלמה נחלוק בין הר"ן והג"ה גם מה"ט משמע דאיירי בנידון דידיה במפולש ואפ"ה בעינן ר"ה מפסיק משא"כ אם הם בשורה א' וסברא מעליא הוא לע"ד דכיון שהם בשורה פעמים מהלכת כנגד ביתו או הוא כנגד ביתה ויראו לה ויתחדו בלילה, ואע"ג דת"ש מיירי לדעת הרא"ש דאסור אפילו בשכונה גדולה ולכן אסור אפילו אם הבתים רחוקים אא"כ רשות הרבים מפסיק אבל לדעת הרמב"ם או להרא"ש גבי כהן במבוי לא אמרינן אם הם רחוקים ובמבוי מפולש אין לחלק בזה כלל ופשיטא דהמבוי להרמב"ם הוי כמו שכונה להרא"ש ולכן נראה לי פשוט דאין להתיר כלל אלא דמפולש ורשות הרבים מפסיק כמי וביחוד שאין הדבר מבואר בתלמוד כ"א מדברי הפוסקים ודי במה שהוסיפו והבו דלא להוסיף:

ועוד ראיתי לכתוב למכ"ת יסוד על דברי ההג"ה דאשכונה אעפ"י שאין צריך לנידון דידן דפי' דברי הרא"ש והר"ן דר"ל דשכונה הוא ג"כ מבוי אלא שהוא גדולה ופתוח ופתח מבוי דתלמוד היתה לה שיעור ידוע לבעל התלמוד שלא היתה גדולה כ"כ כמו שכונה וזכר לדבר מה שאמרו בשב' פ' ר"א ובעירובין פ"ק דמבוי נקרא כל שתי חצרות ושני בתים פתוחים לתוכו וא"כ לדידן דלא ידוע לן שיעורייהו הוי מבוי בין גדולה בין קטנה וא"כ גם שכונה בכלל מבוי ואין חולק בין איסור לאו לא"א כיון דלא ידיעא לן ולכן לא הזכיר השו"ע ובעל הבה"ח שכונה כלל כי הכל שוה לדידן עד הנה מה שהשיגה ידי להשיב למכ"ת כי הנדון מצד עצמו אין בו עומק לפלפל בשיטת ההלכה ואם יש תחת ידך בשיני עמיקות הודיעני שורשים ואשיבך תלי תלין של הלכה בעזה"י:

שאלה עג גט ממשומד הובא הנה ממדינת ליטא ונכתב הגט מק"ק בריסקא דקויא ויש פקפוקים בגט זה מחמת הנוסח שכתוב שם וז"ל בכך וכך בשבת יש למנין שאנו מנין כאן בבריסק דקויא דמתקריא ברזיסטשא מתא כו' ולשון זה יש לפקפק בו הא' כי במדינה זו מקום כתיבת הגט יש לעיר הנ"ל כינוי אחר שמכנין אותה בריסקי וא"כ כיון שיש לעיר ב' כינויין א' במקום הכתיבה וא' במקום הנתינה צריך לכתוב שניהם ועכ"פ מקום הנתינה עיקר וכאן שכתבו מקו' הכתיבה ולא מקום הנתינה מה דינו הב' שכתבו בריסק דקויא דמתקריי' ובריסק הוא העיר וקויא הוא שם המדינה ודמתקריא קאי על העיר וא"כ היה צריכין לכתוב בריסק דמתקריא ברזיסטשא דקויא אבל השתא משמע דהכינוי קאי על המדינה לא על העיר וא"כ מה דינו וגם הנ"ל שהשתדלו מן המשומד אחר עמל ויגיע רבה והוצאה כבדה ובלתי ספק שא"א להשתדל ממנו גם אחר אם לא בטורח גדול וקרוב הדבר שלא ישיגו ממנו עוד גט אחר כדת מה לעשות בגט הנ"ל:

תשובה תחילה נדקדק אם מעכב בדיעבד בגט אם לא כתבו בו מקום עמידת העדים ומשם נלמד בדבר כותבין בגט כ"א לכתחילה אם שינוי מעכב בו כי הוא צורך לשאלתינו שהפוסקי' לא כתבו רק שצריך לכתוב בגט מקום עמידת העדים בשעת חתימה כמבואר בטור סימן קכ"ח וכן בש"ע וביאר שם שצריך לכתוב למנין שאנו מנין כאן במתי' פלונית וכולם כתבו דאם שינה והזכיר שם מקום אחר פסול ולא הזכירו אם לא כתבו כלל מה דינו ולכאורה נראה לדקדק דפסול אפילו דיעבד אם לא כתב מדפסול בו שינוי דהרי כבר כתבו כל המחברים בשם ר"י ז"ל דאם שינה מקום הלידה כשר דאין צריך לכתוב מקום הלידה בגט והנה לא נצריך בדברי הפוסקים עליו יען כי קי"ל כר"י בזה כמו שהסכימו האחרוני' כמ"ש עוד בע"ה וא"כ אי קי"ד דגם מקום עמידת העדים אינו מעכב בדיעבד א"כ למה פסול בשינוי מ"ש ממקום לידה ואפילו אם נחלק בין מקום לידה למקום עמידת העדים דשינוי מקום עמידת העדים גרע יותר משינוי מקום הלידה וכמ"ש הב"י ז"ל סי' קכ"ח לתרץ את בעל התרומה ז"ל שהכשיר במקום לידה ופסל במקום עמידת הבעל מ"מ קשה למה גבי מקו' עמידת הבעל משמע דפשיטא לי' לב"י בעל הש"ע דשינוי אינו פוסל שלא הזכיר כלל דשינוי פוסל בו כמו שהזכיר גבי מקום עמידת העדים ואם הי' שינוי פוסל יותר הי' להשמיענו בעמידת הבעל מבעמידת העדים דהוי רבותא טפי כיון דבעמידת הבעל הרבה פעמים שאין צריך לכתוב כמ"ש שם א"כ אם שינוי פוסל הוי רבותא גדולה משא"כ עמידת העדים שצריך ליכתב לעולם לא הוי רבותא כולי האי ועוד שהרי מהרלמ"י ז"ל כתב שם מחלוקת בעמידת הבעל והסכים שבשעת הדחק יש להקל ואלו בעמידת העדים עשה שלמה שינו שיש במזרח וכתב במערב וכו' ולא נחלק שום אדם ע"ז וזה א"א לומר בעולם דשינוי מקום עמידת העדים יהיה גרע יותר משינוי מקום עמידת הבעל דלמה גרע מקום עמידתם יותר מעמידת הבעל ועוד דלדברי המכשירי' בעמידי' הבעל משמע דמכשירים אפילו עמד במקום העדים וכתב במקום אחר כיון שאין צריך לכתבו דהא קתני הכשירו מהאי טעמא ולא חלקו בשום דבר וא"כ פשיטא דאין לחלק בהאי טעמא דמי שידע בשינוי מקום העדים ידע גם בשינוי מקומו גם אין לומר דלעולם בדיעבד אין מעכב כ"א לכתחילה שצריכו חז"ל לכתוב עמידת העדים והוא ממשנה שתקנו חכמים בגיטין ולכן שינוי פוסל בו משא"כ מקום הלידה ומקום עמידת הבעל והאשה אינו ממשנה שתקנו כלל אלא שהרגילו האחרונים לכתבם מכח תשובה דרבי יוסף ב"ש וכמ"ש בעל ת"ש בסימן קכ"ח ולכן אין השינוי פוסל בו דזה אינו שהרי הת"ש באותו סימן שהאריך להוכיח דאם נכתב טעות בשם העד כגון עובדא דידיה שנכתב יעקב אבי העד בחק תוכות אין לחוש כיון שהגט כשר בלאו עד לחוד בלא בן יעקב והביא ראי' מדברי ר"י הנ"ל שהכשיר בשינוי מקום לידה כיון דאין צורך לכתבו הי"ה בנידון זה כיון דאין צורך לכתבו אין לפסלו בטעו' או חסרון ומדהביא ראי' ממקום לידה משמע דגם שינוי אין פוסל בו כיון דמדמהו למקום לידה ואם היה מקום לחלק ביניהם א"כ גם על הטעות וחסרון אין לפסלו משום ראי' ולקמן אכתוב עוד ראיה בזה דקי"ל הכי וא"כ קשה מאי ראי' ממקום לידה דהתם אין צריך לכתוב אפילו לכתחילה משא"כ שם אבי העד הוא מתקנת חכמים כמ"ש הטור סימן קי"ל כשחותם העד צריך לפרש שמו ושם אביו וכראה מדבריו שהוא מפרש מאי דאמרינן פ' השולח שיהיו העדים מפורשים שמותיהם בגיטין היינו לכתחילה שיו חותמים בלא שם האב ותקינו שיהיו חותמין בשם האב וכמ"ש הב"י שם ואע"ג דמדברי ת"ש בסי' קל"ח משמע שהוא מפרש שבתחילה היו חותמין בלא שם כלל רק אני עד ואם היה מכירין אי' היה כשר ותקנו ר"ג שיהא מפרש שמו מ"מ בלתי ספק לא היה הת"ש עושה מעשה בגט כנגד הטור שדרכו להחמיר ולדקדק ביותר וכן משמע ליתנא דמתני' איש פלוני עד כשר משמע דכשר בדיעבד מדלא קתני העדים חותמים איש פלוני עד וכו' וכולה מתניתין אדיעבד קאי והכי מוכח ליתנא דמתני' דתנן איש פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכך היה נקיי הדעת שבירושלים עושין ואי אלכתחילה קאי לא שייך לומר דנקיי הדעת עושין ושאר הכל צריכין לעשות כן וא"כ כולן עושין כן אלא ש"מ דלכתחילה צריך לכתוב איש פלוני בן פלוני עד ודיעבד כשר בלא עד ונקיי הדע' היו עושין גם לכתחילה ויש לדחות קצת ואין להאריך ומ"מ ברור הוא כמ"ש וא"כ מה ראי' מייתי ממקום לידה אלא ש"מ דמ"מ בדיעבד כשר בלא כתבו אפילו אם שינה כשר וכן מבואר בכתבו ז"ל סי' קל"ז דבדיעבד כשר אם שינה שם אביו של העד כיון שאין צריך לכתוב וכמו שהעיד מהר"ם מפדואה ז"ל עליו בסי' ה' וי"א וא"כ מוכח דמקום עמידת העדים פוסל בדיעבד מדפסול בו שינוי אלא דדברי הת"ש לפי' דמדברי הרא"ש משמע ברור דכל דבר דצריך לכתוב לכתחלה פוסל בו שינוי שהרי דקדק פרק הזורק אמאי דפריך בגמרא אשה במזרח מאן אליבא בעל היינו שינה שם עירו ומאי פריך דלמא שם עירו היינו שם מקום דירתו ושם במזרח הוא מקום עמידתו ומדלא מוקי לה הכי ש"מ שאין צריך לכתוב מקום עמידת הבעל והאשה ביום שכתבה וכו' ואפ"ה כתב וגם עירה ועירו אין עיכוב בכתיבתו דמתני' לא קאמר אלא שינה אבל אם לא כתב כלל לא מיפסל גיטא בהכי עכ"ל וא"כ קשה דכיון דגם עירו ועירה א"צ לכתוב א"כ הדרא קושיא לדוכתי' דלמאי לא משני דאמקום עמידה קאי דהכי דאין צריך לכתוב הרי גם הדירה א"צ לכתוב ואפ"ה פסול אלא ש"מ דמקום דירה צריך לכתוב והוא מטעם שתקנו חכמים לכן פוסל בשינוי משא"כ מקום העמידה ומקום הלידה א"צ אפי' לכתחלה וזהו מדוקדק בלשונו בביאור דגבי מקום העמידה כתוב אין עכוב בכתובתו וכתב אח"כ אם לא כתב לא מפסיל גיטא הרי מבואר כמו שכתבתי והב"י תירץ בענין אחר שכתב סי' קכ"ח דמחלק בין מקום דירה ללידה הוי הטעם במקום דירתו ידיעם לכל וכשרואים שינוי המקום אמרינן לא זה הוא שגירש משא"כ לידה אינו ידוע לכל ומה שאמר ר"ת והרא"ש דכיון דאין צריך לכתוב אין השינוי פוסלו לא כתבו הטעם זה אלא לומר דלא מפסלו עדי דחתימי אשקרא וקאמרי כיון דאין צריך לכתוב לא קיימי עדים עליה ואין כוונתם להכשיר שינוי בכל מקום דא"צ לכתבו אלא במקום דליכא למיחש לקלקולא אבל במקום דאיכי' למיחש לקלקולא כגון דירתו ואבי הבעל והאשה פסול וא"כ היה אפשר לומר דגם ת"ש ס"ל הכי ולעולם דכל דבר דצריך לכתוב לכתחילה פוסל בו שינוי משום דחתימי סהדי אשקרא והתם היינו טעמא דאינו פוסל משום דליכא שקרא התם שהטעות והשינוי כמלא בשם אבי העד ולא חתם העד ע"ז וא"כ אין להוכיח מת"ש דעמידת העדים פסול בדיעבד אבל לפי דעתי כיון דהטעם דבמקום דצריך לכותבו חתימי סהדי אשקרא ובאין צורך לא חתימי סהדי אהא א"כ איך אפשר לומר סברא זו בחתימתם שינוי שם אביהם שאף שאין צריך לכתבו מ"מ הרי הם עצמם חותמים שקר ומאן ליתא לן דתלינן דשגגה היתה שלא דקדק בדבר שאין בו צורך כיון דעיקר היא ממקום לידה ואיכא לחלק שפיר זה למקום לידה דמקום לידה הוא כתוב בגט וסהדי לאו אכולה מילתא דשטרא חתומי ומה שאין צריך לגט לא קראוהו כלל ולא דקדקו בו כדמייתי מתני' אשה שנתארמלה אבל חתימות ידם שחתמו שם עצמם מאן ליתא לן דאין מדקדקים בו אף דאין צריך מ"מ נזהרים לחתום שקר ותימה כמשמע מדבריו שרוצה להשוות דברי הת"ש לדבריו ולפי דעתי א"א ליישב דת"ש ס"ל הכא מלבד דמבואר בלשונו דאין הטעם כדבריו אלא דמה דא"צ לכתוב אין חסרון פוסל בו וכמו שהעיד עליו מהר"ם ועוד יש לדקדק בדבריו מ"ש הב"י את"ה ואין להאריך שאינו מענייננו ועי"כ צריכין אנו לומר דקי"ל לת"ש דלא כדברי הטור אלא דלכתחי' דאין לחתום פלוני עד בלא שם אביו וכן משמע לשונו שם וא"כ אין להוכיח מדבריו דעמידת עדים פוסל בדיעבד וכן מוכח מדברי הרא"ש שכתב גבי מקום דירתו דלא מעכב דמתני' לא שינה כ"א גם עמידת העדים כתי' נידוק הכא דלא מעכב אמאי קתני היה במזרח כו' שהוא שינוי ולא קתני היכא דלא כתב עמידת העדים אלא ש"מ דוקא שינוי פוסל וזו ראי' ברורה א"כ דבר שצריך לכתחילה פוסל בו שינוי וכן מוכח ממה שאכתוב לקמן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il